

**Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Факультет міжнародної торгівлі та права
Кафедра міжнародного, цивільного
та комерційного права**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
КРУГЛОГО СТОЛУ**

(Київ, 8 червня 2023 року)

Київ 2023

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ
заборонено**

УДК 346.13
П 69

**Правове регулювання цифрової економіки: нові виклики
та можливості [Електронне видання] : тези доп. Всеукр.
круглого столу (Київ, 8 черв. 2023 р.) / відп. ред.
Н. А. Мазаракі. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. – 97 с.
DOI: 10.31617/k.knute.2023-06-08**

У тезах доповідей Всеукраїнського круглого столу розглянуто вітчизняний та світовий досвід правового регулювання цифрової економіки, розвитку соціально орієнтованої економіки в умовах цифровізації, висвітлено питання щодо прогалин у законодавстві з регулювання цифрової економіки, надано пропозиції з удосконалення чинного законодавства у сфері регулювання цифрової економіки.

Тези доповідей подано в авторській редакції. Організатори круглого столу не несуть відповідальності за поданий матеріал.

УДК 346.13

Редакційна колегія: Мазаракі Н. А. (відп. ред.), д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП ДТЕУ; Нескороджена Л. Л., канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП ДТЕУ.

Відповідальна за випуск Нескороджена Л. Л., канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП ДТЕУ.

Рекомендовано до друку кафедрою міжнародного, цивільного та комерційного права ФМТП Державного торговельно-економічного університету (протокол № 23 від 21 червня 2023 року)

ЗМІСТ

<i>Адамович О. В.</i> Цифрова безпека: проблеми правового регулювання	5
<i>Бабаджанян Г. Б., Ущанівська А. М., Назарова М. М.</i> Застосування етичних кодексів в умовах розвитку цифрової економіки	9
<i>Букатова Д. М.</i> Інформаційні технології в контексті прав та обов'язків користувачів мережі Інтернет	12
<i>Вітрук В. В.</i> Система місцевих податків та зборів в Україні: порівняння із зарубіжними країнами.....	15
<i>Вовченко О. В.</i> Штучний інтелект як елемент новітніх правил цифрової економіки Європейського Союзу: ризики та недоліки	17
<i>Гончаренко О. М.</i> Реалізація принципу правової визначеності у законопроектній роботі у сфері цифрової економіки.....	21
<i>Кабенок Ю. В.</i> Особливості процедури банкрутства в умовах воєнного стану	27
<i>Коврухіна О. К.</i> Foreign experience in the taxation of real estate	32
<i>Кокарча Ю. А.</i> Правове регулювання кібербезпеки в умовах інтеграції до ЄС	36
<i>Коротич О. В.</i> Цифровізація (диджиталізація) в органах місцевого самоврядування	40
<i>Кортукова Т. О.</i> Цифровізація міграційної політики та політики надання притулку у ЄС	45

<i>Кохановська О. В.</i>	
Вплив цифрової ринкової економіки на оновлення Цивільного кодексу України	49
<i>Микитенко Л. А.</i>	
Інтернет-торгівля, нові правила застосування РРО.....	52
<i>Невара Л. М.</i>	
Визнання «цифрових» прав людини – шлях до цифрової трансформації суспільства.....	55
<i>Нескороджена Л. Л.</i>	
Правомірні очікування в публічних закупівлях	59
<i>Нестерцова-Собакарь Є. А.</i>	
Правове регулювання і реалізація права інтелектуальної власності: зміст та особливості	63
<i>Нецька Л. С.</i>	
Вплив цифрової трансформації ЄС на розвиток національного законодавства про електронну комерцію	66
<i>Пальчук П. М.</i>	
Правове регулювання управління корпораціями в умовах воєнного стану	70
<i>Погарченко Т. В.</i>	
Цифрова стратегія ЄС стосовно України	75
<i>Пустовіт Ж. М.</i>	
Поняття та особливості цифрової економіки у Німеччині	79
<i>Риженко Н. О.</i>	
Цифрова трансформація в судовій системі України: порядок проведення судових засідань онлайн.....	84
<i>Софіюк Т. О.</i>	
Право на інтелектуальну свободу як необхідність.....	88
<i>Тищенко Ю. В.</i>	
Форма зовнішньоекономічного договору (контракту) в умовах цифрової економіки.....	92

АДАМОВИЧ О. В.,
доктор філософії з права, адвокат,
м. Київ

ЦИФРОВА БЕЗПЕКА: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В умовах стрімкого розвитку цифрової економіки актуальності набуває вислів: «Компанії бувають швидкими або мертвими». Тобто необхідним чинником розвитку будь-якого бізнесу є швидкість реагування на появу нових технологій, а також адаптація та застосування цифрових інновацій.

Діджиталізація бізнес-процесів оптимізує та покращує діяльність, позитивно впливає на репутацію, конкурентну спроможність та стратегічний розвиток всієї компанії.

До основних потенційних можливостей підприємства від процесів цифровізації віднесено (Руденко М., 2018; Чмерук Г., Краліч В., Бурлакова І., 2018; Пищуліна О., 2019) такі: доступ до нових провідних та потенційних ринків товарів, робіт чи послуг, освоєння нових каналів збуту продукції чи розширення наявних; підвищення якості товарів, зростання їх асортименту та індивідуальних характеристик; прискорення автоматизації виробничих процесів, скорочення виробничих циклів підприємства, виробничих витрат та підвищення продуктивності праці внаслідок цифровізації бізнес-процесів; зростання ефективності управління підприємством; забезпечення простоти, прозорості та оперативності взаємодії з державними та місцевими органами влади; перспективи співпраці підприємств та науково-дослідних організацій з питань розробки та впровадження інноваційних технологій; підвищення рівня прибутковості та рентабельності підприємства; зниження ризикованості в процесі управління підприємством та підвищення інформаційного забезпечення при прийнятті стратегічних рішень; підвищення ефективності кадрового забезпечення, шляхом оптимізації кадрової роботи та удосконалення діловодства [1, с. 70].

В умовах нестримного розвитку ринку цифрових технологій одним з найважливіших питань є стратегія розвитку компанії, що визначає довгострокові задачі, шляхи трансформації бізнесу до цифрової економіки та потребує організації та забезпечення цифрової безпеки підприємства.

На сьогодні в Україні, немає єдиного уніфікованого визначення як на законодавчому рівні, так і у наукових колах, поняття «цифрова або інформаційна безпека».

Так, Передерій Т.С. пропонує розглядати поняття «цифрова безпека підприємства» як захищеність функціональних складових підприємства під час здійснення господарської діяльності в умовах цифровізації і конкуренції, заходи і методи, що спрямовані на мінімізацію зовнішніх і внутрішніх ризиків е-бізнесу, а також забезпечення безпеки функціональних складових [2, с. 202].

Аванесова Н.Е. зазначає, що в загальному сенсі поняття цифрової безпеки можна розглядати у декількох аспектах. На макрорівні, це загальний стан захищеності інформаційно-цифрового середовища країни, який забезпечує його формування, використання й розвиток в інтересах громадян, підприємств та держави. На мікрорівні, це стан захищеності цифрової інформації підприємства, за допомогою якого забезпечується його існування та інноваційний розвиток незалежно від наявності внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз [3, с. 11].

Кащена Н.Б. визначає, що основними аспектами інформаційної безпеки є цілісність, доступність, конфіденційність, а принципом роботи групи захисту інформації – встановлення рівноваги між забезпеченням економічної вигоди і підтримкою економічної безпеки [4, с. 285].

Так, Марущак А.І. трактує поняття «інформаційна безпека підприємства» як цілеспрямовану діяльність її органів та посадових осіб з використанням дозволених сил і засобів по досягненню стану захищеності інформаційного середовища організації, що забезпечує її нормальне функціонування і динамічний розвиток» [5, с. 15].

Сороківська О.А пропонує під інформаційною безпекою підприємства розуміти суспільні відносини щодо створення і підтримання на належному рівні життєдіяльності інформаційної системи суб'єкта господарської діяльності» [6, с. 50].

На думку Калінські М., Керковської А. та Томашевського Г., інформаційна безпека є не тільки фізичною безпекою і забезпеченням захисту технічних інформаційних ресурсів. Інформаційна безпека в першу чергу є прагненням забезпечити і підтримувати конфіденційність, цілісність, доступність, підзвітність, автентичність, безвідмовність і достовірність інформації і систем, в яких вони обробляються [7, с. 10].

З огляду на означене, можна виокремити основні ознаки поняття «цифрова/інформаційна безпека», зокрема:

- 1) це комплекс заходів;
- 2) заходи і методи спрямовані на мінімізацію зовнішніх і внутрішніх ризиків у кіберпросторі;
- 3) заходи спрямовані на захист конфіденційності, цілісності та доступності інформації.

В Україні на сьогодні нормативно-правове регулювання у сфері забезпечення інформаційної/цифрової безпеки, на жаль, залишається недосконалим.

Жодний нормативно-правовий акт не містить такого поняття як «цифрова чи інформаційна безпека». В окремих законах містяться визначення схожих за суттю та змістом понять.

Так, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про електронні комунікації» безпека мереж і послуг – це здатність електронних комунікаційних мереж і послуг протистояти діям, що становлять загрозу доступності, цілісності чи конфіденційності таких мереж і послуг, а також даних, що зберігаються, передаються чи обробляються, та пов'язаних із ними послуг, що надаються або доступ до яких здійснюється через електронні комунікаційні мережі чи послуги [8].

В Законі України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» зазначається, що захист інформації в системі – це діяльність, спрямована на запобігання несанкціонованим діям щодо інформації в системі [9].

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі. В преамбулі цього закону визначено, що цей Закон визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки [10].

29 грудня 2021 року постановою Кабінету Міністрів України № 1426 затверджено Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту [11]. Відповідно до п. 1 цього Положення, організаційно-технічна модель кіберзахисту є комплексом заходів, сил і засобів кіберзахисту, спрямованих на оперативне (кризове) реагування на кібератаки та кіберінциденти, впровадження контрзаходів, спрямованих на мінімізацію вразливості комунікаційних систем.

Вагомим внеском в розвиток системи правового регулювання цифрової/інформаційної безпеки стало прийняття 26 грудня 2022 року

Закону України «Про Національну програму інформатизації». Цей закон має сприяти безпеці інформаційної роботи та кіберзахисту, шляхом побудови, розвитку, інтеграції та використання сучасних інформаційних систем, комунікаційних мереж, інформаційних ресурсів й інформаційних технологій [12]. Головною метою Національної програми інформатизації є створення необхідних умов для забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави.

Таким чином, варто зазначити, що необхідність забезпечення високого рівня цифрової/інформаційної безпеки зумовлюється об'єктивною потребою кожного суб'єкта господарювання в забезпеченні стабільного функціонування і досягнення цілей діяльності в умовах розвитку цифрової економіки. Стрімкий розвиток інформаційних технологій спонукає до упорядкування та створення відповідного правового поля для забезпечення цифрової/інформаційної безпеки не лише бізнесу, а й суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Наконечна О., Михайлик О. Фінансова безпека підприємства в цифровому середовищі. Економіка та право: глобальна трансформація: міжнародна колективна монографія / за заг.ред. О.В. Безпаленко. – Київ: Видавництво «Наукова столиця», 2021. – 325 с.
2. Передерій Т.С. Стратегія цифрової безпеки підприємства як драйвер цифрової трансформації економіки України. Вісник економічної науки України. 2019. № 2 (37). С. 201-204.
3. Аванесова Н.Е., Мордовцев О.С., Колодяжна Т.В. Формування механізму комплексного забезпечення цифрової безпеки промислового підприємства України. Вісник НТУ «ХП» (економічні науки) 2020. № 3. С. 9-14.
4. Кащена Н.Б., Горошанська О.О., Інформаційний сервіс управління бізнесом: цифрова ефективність та безпека даних. Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід: матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 10 листопада 2022 р. Харків: ДБТУ. С. 284 – 287.
5. Марущак А.І. Інформаційно-правові напрями дослідження проблем інформаційної безпеки. Державна безпека України. 2011. № 21. С. 13–18.
6. Сороківська О.А. Інформаційна безпека підприємства: нові загрози та перспективи. Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. Сер.: Екон. науки. 2010. № 2. Т. 2. С. 47–54.

7. Kaliski M., Kierkowska A., Tomaszewski G., Ochrona informacji i zasobów relacyjnych przedsiębiorstwa [w:] Wywiad i kontrwywiad gospodarczy wobec wyzwań bezpieczeństwa biznesu, pod red. Kaczmarek J., Kwieciński M., Wyd. Dom Organizatora, Toruń 2010. – S. 10-14.

8. Про електронні комунікації: Закон України від 16 грудня 2020 р. № 1089-IX. *Голос України*. 16.01.2021. № 7.

9. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 05 липня 1994 р. № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.

10. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403.

11. Про затвердження Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1426. *Офіційний вісник України*. 2022. № 1.

12. На крок ближче до цифрового безвізу. Зеленський підписав закон про е-ідентифікацію. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/30924/2022-12-30-na-krok-blyzhche-do-tsyfrovogo-bezvizu-zelenskyu-pidpysav-zakon-pro-e-identyfikatsiyu/>

БАБАДЖАНЯН Г. Б.,

*старший викладач кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права ФМТП*

УЩАПІВСЬКА А. М.,

студентка 3-го курсу ФМТП

НАЗАРОВА М. М.,

студентка 3-го курсу ФМТП,

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ ЕТИЧНИХ КОДЕКСІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У світі, де конкуренція зростає, а технології швидко розвиваються, компанії повинні не тільки дотримуватись законів, але й визнавати свою відповідальність перед громадськістю та діяти етично. Етичні кодекси є важливим інструментом корпоративної етики, що допомагає суб'єктам господарювання визначати свої цінності та норми поведінки, а також забезпечувати їх дотримання. Вони впливають на репутацію компанії, її стосунки з клієнтами та партнерами, а також на довіру споживачів.

У зв'язку з цифровізацією економіки, зростає потреба в єдиній міжнародній системі етичних стандартів у бізнесі. Таким чином, дослідження цього питання має велике значення для розвитку теорії та практики в сфері бізнесу, а також для формування сталої економіки та соціально відповідального бізнесу. Даному питанню присвячено багато праць вчених, серед яких Майкл Сандел [1], Олексій Маслов [2], Кенет Ейкер [3], Річард Тоу [4] та інші.

Етика – це наука про мораль, яка вивчає загальні принципи та норми поведінки людини в соціумі. Вона визначає, що є морально правильним чи неправильним, добрим чи поганим.

Етичний кодекс – це система норм та принципів, які регулюють поведінку людей в професійній сфері. Він містить правила, які встановлюють межі прийнятного та неприйнятного поведінки, надає рекомендації щодо взаємодії з партнерами, клієнтами, колегами, державними органами та іншими сторонами [1].

Основні принципи етичного кодексу можуть включати, зокрема, принципи дотримання законодавства, інтегритету та чесності, забезпечення прозорості та конфіденційності, поваги до прав споживачів та інших зацікавлених сторін, забезпечення рівної можливості та уникнення конфлікту інтересів.

Розробка та впровадження етичного кодексу в організації може мати ряд переваг, зокрема: зменшення ризиків порушення законодавства та норм моралі в діяльності організації; збереження репутації та довіри до компанії у громадськості та серед інших зацікавлених сторін, підвищення ефективності та продуктивності роботи співробітників; залучення та збереження талановитих працівників; забезпечення відповідності бізнес-практик етичним стандартам та принципам. [2, с. 52-56]

Застосування етичних кодексів в умовах розвитку цифрової економіки має велике значення, адже допомагає регулювати поведінку учасників ринкових відносин та забезпечує дотримання вимог моралі та права. Етичний кодекс регулює поведінку бізнесменів, що дозволяє зменшити ризики виникнення конфліктів, підвищити довіру до компанії та збільшити її репутацію на ринку.

Етичний кодекс допомагає забезпечити захист прав та інтересів споживачів, забезпечує конкурентоспроможність компанії та сприяє розвитку довгострокових відносин з партнерами [3].

Оскільки міжнародний бізнес передбачає взаємодію між компаніями з різних країн, він потребує спільної основи етичних стандартів та правил, які регулюють поведінку підприємств на міжнародному рівні [4, с. 29-34].

Джордж Рейнольдс надає наступні переваги етичним кодексам.

- застосування етичних норм, приписів, цінностей та ідеалів слугують орієнтиром для прийняття розумних рішень.
- дотримання кодексів етики нагадує роботодавцям, клієнтам, споживачам та громаді про важливість етичної відповідальності та обов'язків, коли вони піддаються спокусі порушити основні його норми
- кодекси етики зміцнюють довіру та повагу з боку широкої громадськості, адже довіра будується завдяки справедливій, професійній та етичній взаємній поведінці.
- етичні кодекси є оціночним орієнтиром і їх можна використувати для самооцінки своєї поведінки на роботі [5].

Деякі міжнародні організації, такі як Світова організація торгівлі (WTO), Організація Економічного Співробітництва та Розвитку (OECD), Європейський союз (ЄС) і Міжнародна організація праці (МОП), розробляють та впроваджують свої власні етичні кодекси для своїх членів і партнерів.

Наприклад, Організація Економічного Співробітництва та Розвитку (OECD) має Кодекс поведінки мультинаціональних корпорацій, який встановлює принципи, що регулюють поведінку корпорацій у країнах, де вони діють. Цей Кодекс вимагає від компаній дотримуватися принципів, що стосуються прав людини, охорони праці, захисту довкілля та боротьби з корупцією.

Європейський союз (ЄС) також має свій власний Кодекс поведінки для підприємств. Цей Кодекс включає в себе етичні принципи, що стосуються прав людини, праці, довкілля, боротьби з корупцією та інших важливих аспектів.

Для багатьох міжнародних компаній етичні кодекси є необхідною складовою їх бізнес-стратегії, оскільки вони допомагають не тільки забезпечити дотримання внутрішніх стандартів і вимог, але і відповісти на виклики глобального ринку та задовольнити потреби різних культур та націй.

Підводячи підсумок, застосування етичних кодексів в цифровій економіці є важливим кроком для тих компаній, котрі бажають забезпечити свою стійкість та розвиток у довгостроковій перспективі. При цьому необхідно враховувати культурні та правові відмінності між країнами, а також забезпечити ефективний механізм контролю та відповідальності за порушення етичних кодексів. Впровадження етичних кодексів є складним та тривалим процесом, проте це може стати ефективним інструментом для забезпечення сталого розвитку та підвищення довіри до бізнесу та його учасників.

Список використаних джерел

1. Сандел М. Що таке справедливість? Спир про моральні межі ринку. Майкл Сандел. *Дух і літера*, 2018. 448 с.
2. Маслов О. В. Етика в управлінні бізнесом: практика розробки етичних кодексів. *Економічний часопис-XXI*. 2011. № 9-10 (2). С. 52-56.
3. Ейкер, Кенет. Кодекс поведінки ділової еліти: Як стати етичним лідером в бізнесі та в житті. *Видавнича група «Основи»*, 2017. 256 с.
4. Тоу Р. Корпоративна соціальна відповідальність: концептуальні підходи та практична реалізація. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. № 147. С. 29-34.
5. Reynolds, G, 2003, *Ethics in information technology*, Thomson, Toronto.

БУКАТОВА Д. М.,

*канд. юрид. наук, старший викладач кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права ФМТП,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ПРАВ ТА ОBOB'ЯЗКІВ КОРИСТУВАЧІВ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Новітні інформаційні технології докорінно змінили комунікацію в сучасному суспільному житті. Наразі переважна більшість населення світу використовує надбання та переваги цифрової економіки та живе у двовимірному світі. Разом з тим, невизначеність правових меж та принципів взаємодії людей у віртуальному світі зумовлює появу нових загроз, викликів та небезпек, що потребують вироблення ефективних механізмів протидії.

Доступ до Інтернету визнається важливим засобом реалізації прав та свобод людини. Окрім того, використання мережі Інтернет дозволяє громадянам брати активну участь у багатьох демократичних процесах. Ніхто не може позбавити особу права доступу до Інтернету без її волі, тобто примусово, а лише виключно на підставі відповідного рішення суду. Так само, при взаємодії з користувачами чи надавачами послуг в мережі Інтернет, жодна особа не може бути об'єктом дискримінації за будь-якою ознакою.

Таким чином, кожен, хто використовує Інтернет з особистою та/або комерційною метою, зобов'язаний враховувати та дотримуватися

встановлених для цього законодавчих дозволів і обмежень, зокрема тих, що передбачені Законами України «Про захист персональних даних» [1], «Про інформацію» [2], «Про захист прав споживачів» [3], «Про звернення громадян» [4] та інших.

Крім того, також слід враховувати вимоги чинних та ратифікованих Україною міжнародно-правових актів, серед яких слід відзначити Європейську конвенцію з прав людини [5] та Конвенцію про кіберзлочинність [6].

В загальному, права особи, передбачені під час користування Інтернетом, можна об'єднати у певні групи. На наш погляд, слід врахувати чотири основні.

По-перше, особа має право здійснювати пошук отримувати та поширювати інформацію на власний розсуд без будь-якого втручання та незалежно від державних кордонів.

Даний комплекс прав та обов'язків, дозволяє особі: 1) вільно висловлювати свої думки в мережі та отримувати доступ до інформації, поглядів, думок чи висловлювань інших осіб. До речі, до них можуть належати як політичні заяви, релігійні переконання і висловлювання, що сприймаються з прихильністю та не є образливими для інших осіб, так і такі, що можуть мати негативний вплив для конкретної особи. В даному випадку, обмеження можуть застосовуватися щодо таких висловлювань, що містять заклики до будь-якої дискримінації, ненависті або насильства. Проте, дані обмеження мають бути правомірними і впроваджуватися за рішенням суду; 2) створювати, використовувати та поширювати Інтернет-контент, маючи при цьому повагу до права інтелектуальної власності, в тому числі до авторського права; 3) не використовувати в мережі Інтернет справжнє ім'я, а обрати для цього псевдонім.

На ряду з передбаченими правами особи, держава зобов'язана поважати і захищати свободу на висловлення поглядів користувачів, а також свободу інформації. Так само Інтернет-провайдер та провайдер Інтернет-контенту зобов'язані поважати права осіб, а також забезпечувати механізм розгляду скарг.

По-друге, особи мають право на мирні зібрання та об'єднання в Інтернеті. А це на практиці означає, що 1) кожен має право на власний розсуд обирати будь-який сайт, додаток чи послугу з метою створення груп та участі в них; 2) кожна особа має право на мирний протест в інтернеті, що не повинен призводити до блокування чи перешкоджання у наданні послуг або завдавати шкоду майну інших осіб; 3) особа має право вільно користуватися онлайн-можливостями, що їй доступні, з метою участі в загальнодержавних, регіональних,

місцевих публічних подіях, законодавчих ініціативах, контролі та прийнятті рішень, пов'язаних з державним управлінням.

По-третє, особа має право на приватне та сімейне життя в Інтернеті, що передбачає також захист персональних даних (Data Protection), конфіденційність листування та спілкування. З огляду на зазначене, слід врахувати наступне: 1) персональні дані особи не можуть використовуватися чи оброблятися без її на те згоди. Згода особою має бути надання, наприклад, шляхом погодження з умовами користування Інтернет-послугою. Особа повинна бути поінформована про те, які саме її персональні дані обробляються та/або будуть передаватися третім особам, а також з якою метою. Крім того, такі дані можуть оброблятися лише у передбачених законодавством випадках; 2) щодо осіб не повинні застосовуватися заходи загального спостереження чи перехоплення інформації, що можливо лише за виняткових законодавчо визначених обставин, зокрема, у межах кримінального провадження; 3) забороняється спостереження та моніторинг електронної кореспонденції та спілкування користувачів Інтернетом.

Нарешті, по-четверте, кожна особа має право на освіту та доступ до знань, що означає право на онлайн-доступ до освітнього, навчального, наукового й інших контентів державною мовою, а також право мати доступ до інтерактивної освіти і знань задля користування своїми правами та свободами в мережі Інтернет.

Підводячи підсумки, варто вкотре наголосити на необхідності впровадження Інтернет- та медіаобізнаності серед населення, поширення загальнодоступних освітніх програм, створення надійних механізмів захисту персональних даних користувачів мережі Інтернет, розробці та затвердженні належного нормативно-правового регулювання відносин, пов'язаних з користуванням онлайн-простором.

Список використаних джерел

1. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

4. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96#Text>

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Рада

Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

6. Конвенція про кіберзлочинність: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 23.11.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text

ВІТРУК В. В.,

*студентка ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник
КОСЯЧЕНКО К. Е.,

*канд. юрид. наук
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

СИСТЕМА МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯННЯ ІЗ ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ

Місцеві податки та збори є складовою частиною податкової системи держави і покликані відповідати інтересам органів місцевого самоврядування. Питання щодо місцевого оподаткування на сьогоднішній день залишається одним з найважливішим.

Місцеві податки та збори – це обов’язкові платежі, суми яких згідно із законодавством України встановлюються органом місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (села, селища, міста чи об’єднання сіл) та які зараховуються до її місцевого бюджету [1].

Раніше в Україні, існували такі податки як:

- податок за рекламу;
- збір за припаркування автомобіля;
- ринковий збір;
- збір за право користування місцевої символіки;
- збір за власників собак та ін.

На сьогоднішній момент відповідно до ст.10 Податкового кодексу України зазначається, що до місцевих податків належать:

- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- єдиний податок.

На сьогодні місцеві податки та збори не відіграють значної фінансової ролі у формуванні місцевих бюджетів [2].

Місцеві податки і збори необхідні для того, щоб місцеві органи влади мали можливість надавати послуги, рівень яких у населення асоціюється з обсягом сплачених податків. Кошти, зібрані на місцях використовуються більш ефективно, аніж виділені центральним урядом [3].

У різних країнах різна кількість місцевих податків і зборів. Наприклад, у Великій Британії існує податок, який стягується з нерухомого майна, а саме з землі, будівель, крамниць, установ, заводів і фабрик, причому сільськогосподарські угіддя, будівлі та церкви оподаткуванню не підлягають.

В Японії існують 3 основні місцеві податки:

1. Підприємницький податок (нараховується на прибуток);
2. Корпоративний муніципальний податок;
3. Зрівняльний податок (є фіксованою сумою податку, розмір якої залежить від розміру капіталу юридичної особи та чисельності працюючих).

Узагальнюючи вищезазначене, можна дійти висновку, що діюча на сьогодні в Україні система місцевих податків і зборів, як і податкова система країни в цілому, потребує удосконалення, оскільки від неї вимагається забезпечення фінансовими ресурсами потреб органів місцевого самоврядування, а також бути інструментом місцевої соціально-економічної політики, що спрямована на виконання завдань збалансованості економіки.

А отже, пошук шляхів збільшення обсягу місцевих податків і зборів повинен бути не лише в напрямку збільшення платників податків та розширення бази оподаткування, а й у напрямку вибору таких платників і встановлення таких податків, які б забезпечували невеликі адміністративні витрати та ефективний податковий контроль при достатньому обсязі надходжень, що буде надавати можливість створювати надійне джерело дохідної частини місцевих бюджетів.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Д., Місцеві податки та збори у контексті податкового кодексу України: теоретико-порівняльний аспект. Науково-теоретична конференція викладачів, аспірантів, співробітників та студентів юридичного факультету : тези доповідей: у 3-х ч., Суми, 20 квітня 2011 р. Відп. за вип.: С. І. Дегтярьов, В. І. Горевий. Суми: СумДУ, 2011. Ч.1. С. 9-15.

2. Кириленко О. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) Київ: НІОС. 2000. 384 с.

3. Луніна І. О. Стратегія реформування місцевих бюджетів в Україні. Дзеркало тижня. 03 червень 2006. № 21. С. 49.

ВОВЧЕНКО О. В.,
*аспірант кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права, ФМТП,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЕЛЕМЕНТ НОВІТНІХ ПРАВИЛ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: РИЗИКИ ТА НЕДОЛІКИ

Останніми роками людство почало використовувати у своїй діяльності різноманітні інструменти штучного інтелекту починаючи з чат-ботів, таких як ChatGPT або Midjourney, і закінчуючи хірургічними операціями та процедурами виявлення шахрайств у банках.

Поняття «штучний інтелект» використовується для опису інтелектуальних можливостей комп'ютерів під час прийняття ними рішень. Перше офіційне визначення цього терміну було запропоновано Дж. Маккарті [1] на Дартмутській конференції в 1956 році і зазначалось, що штучний інтелект – це наука й техніка створення інтелектуальних машин, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм. У подальшому, науковцями було запропоновано різноманітні визначення та підходи до розуміння сутності штучного інтелекту – від пов'язування його з робототехнікою до розгляду як інноваційного напрямку розвитку науки та техніки, спрямованого на створення інтелектуальних машин та програм.

У вітчизняній науковій літературі зазначено, що штучний інтелект займається вивченням розумної поведінки (у людей, тварин і машин) та намагається знайти способи моделювання подібної поведінки в будь-якому типі штучно створеного механізму. Попри те, що терміну понад півстоліття, єдина його інтерпретація нині відсутня. Українські науковці пропонують наступну дефініцію: штучний інтелект – це один із напрямів інформатики, метою якого є розробка апаратнопрограмних засобів, які дозволяють користувачеві непрограмістові ставити й вирішувати свої, що традиційно вважаються інтелектуальними, завдання, спілкуючись з електроннообчислювальною машиною.

Відповідно до Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р [2], штучний інтелект – це організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та вико-

ристовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань. Галузь штучного інтелекту – напрям діяльності у сфері інформаційних технологій, який забезпечує створення, упровадження та використання технологій штучного інтелекту [3].

Комерційні компанії також використовують штучний інтелект для отримання економічних переваг на ринку, і наразі таке використання штучного інтелекту виходить поза законодавчі рамки будь-якої країни у світі.

З огляду на це, Європейський Союз зробив суттєвий крок до встановлення перших у світі правил щодо використання штучного інтелекту у комерційних цілях.

Європейська комісія запропонувала прийняти Закон про штучний інтелект [4], який даний час знаходиться на етапі розгляду у Європейській Раді та Європейському Парламенті. Закон має на меті запровадити спільну нормативну базу для штучного інтелекту в ЄС і знаходиться у процесі обговорення та внесення змін державами-членами та комітетами Європейського Парламенту. Триває обговорення щодо суті визначення штучного інтелекту. Наприклад, Комісія визначила штучний інтелект як програмне забезпечення, яке генерує вміст, прогнози, рекомендації або рішення, що впливають на середовища, з якими вони взаємодіють, використовуючи низку комп'ютерних і статистичних методів. Європейська Рада звучила визначення до машинного навчання, логіки та знань.

Закон про штучний інтелект, має такі основні цілі: встановити єдиний набір правил для розробки та використання технології штучного інтелекту в ЄС та гарантувати те, що нові системи штучного інтелекту дотримуватимуться основних прав та цінностей ЄС.

Цей Закон класифікує системи штучного інтелекту на основі трьох рівнів ризику:

- неприйнятний ризик (системи штучного інтелекту, що використовують сублімінальні техніки, що експлуатують уразливі групи або використовуються для соціального скорингу);

- високий ризик (системи штучного інтелекту, які використовуються як компоненти безпеки продуктів, що підпадають під законодавство ЄС про здоров'я та безпеку, а також системи штучного інтелекту, які можуть порушувати основні права, такі як системи біометричної ідентифікації, управління критичною інфраструктурою, освіта, управління персоналом, правоохоронна діяльність, міграція та демократичні процеси);

- обмежені та мінімальні ризики (чат-боти, «глибокі фейки» та системи розпізнавання емоцій) [4].

Європейська комісія стверджує, що регулювання штучного інтелекту з боку ЄС необхідне для забезпечення безпеки та довіри до штучного інтелекту, а також для запобігання фрагментації внутрішнього ринку, яка може виникнути, якщо окремі держави-члени почнуть регулювати безпеку штучного інтелекту самостійно. На сьогоднішній день жодна окрема держава-член ще не прийняла специфічного законодавства щодо штучного інтелекту.

Найбільш значущими та новаторськими зобов'язаннями, передбаченими Законом про штучний інтелект, є ті, що застосовуються до систем штучного інтелекту і належать до категорії високого ризику. Для цих систем штучного інтелекту регулювання включає значну кількість нових зобов'язань. Наприклад, постачальники систем штучного інтелекту високого ризику повинні: створити та підтримувати систему управління ризиками; забезпечити, щоб навчання, валідація та тестування наборів даних здійснювалися відповідно до принципів управління та гарантій даних; опубліковувати та оновлювати технічну документацію системи штучного інтелекту високого ризику перед її випуском на ринок або введенням в експлуатацію.

Таким чином, впровадження Закону про штучний інтелект може створити економічний ризик, пов'язаний з ринковою структурою штучного інтелекту в Європі. Цей ризик полягає в тому, що високорегульований та стандартизований ринок штучного інтелекту з високими вимогами відповідності може стати неприступним для багатьох малих і середніх постачальників послуг. Великі компанії можуть віддавати перевагу внутрішнім виробникам, які знижують витрати та невизначеність, втілюючи розробку та впровадження штучного інтелекту власними зусиллями. Це може призвести до втрати можливостей для малих та середніх підприємств у розробці та використанні штучного інтелекту, оскільки ринок може стати контрольованим переважно великими гравцями.

Також, цей Закон впливає на ринок штучного інтелекту в Європі шляхом встановлення вимог для компаній, які займаються господарською діяльністю у цій галузі, на всіх етапах виробничого ланцюжка. Положення Закону ставлять певні обмеження на діяльність компаній і роботу фахівців в інноваційній та інвестиційних сферах. Крім того, положення Закону про штучний інтелект залишають питання щодо того, які компанії підпадають під нові вимоги і як часто потрібно проводити оцінку ризику. Наприклад, чи перейшла програма, яка використовує штучний інтелект з високого рівня ризику до неприйняттого рівня ризику, це може призвести до затримок у розвитку ринку штучного інтелекту в Європі. Все це створює невизначеність і ускладнює роботу регіональних компаній, які мають відношення до ринку штучного інтелекту.

Малі та середні підприємства також стикнуться з прямими наслідками нових вимог Закону, що стосуються програм з високим ризиком застосування штучного інтелекту. Згідно з даними Європейського цифрового альянсу малого та середнього бізнесу, витрати на виконання цих вимог для підприємств, які розробляють або впроваджують такі програми, оцінюються приблизно в 7000 євро. Крім того, впровадження нової системи управління якістю вимагатиме витрат від 193 000 до 330 000 євро, а вартість отримання оцінки відповідності від зовнішньої організації може бути значно вищою [5]. Ці додаткові витрати значно обмежать можливості малих та середніх підприємств інвестувати в розробку та впровадження систем штучного інтелекту, що негативно вплине на їх конкурентоспроможність в рамках Європейського Союзу.

Отже, людство наразі тільки починає усвідомлювати ризики пов'язані з впровадженням штучного інтелекту в світову економічну діяльність. Європейському Союзу, який є новатором у сфері законодавчого регулювання ринку штучного інтелекту, у майбутньому доведеться стикнутися з такими ризиками та знайти спосіб їх мінімізувати.

Список використаних джерел

1. Edem Gold. The History of Artificial Intelligence from the 1950s to Today. URL: <https://www.freecodecamp.org/news/the-history-of-ai/>
2. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#n8>
3. Кривицький Ю. В. Штучний інтелект як інструмент правової реформи: потенціал, тенденції та перспективи. *Naukovij visnik Nacional'noi akademii vnutrisnih sprav*. 2021. № 2 (119). С 90-101. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19959/1/document%20%289%29.pdf>
4. Proposal for a regulation of the European parliament and of the council laying down harmonised rules on artificial intelligence (artificial intelligence act) and amending certain union legislative acts. URL: <https://artificialintelligenceact.eu/the-act/>
5. Matthias Bauer, Fredrik Erixon, Oscar Guinea, Philipp Lamprecht, Vanika Sharma, Renata Zilli. New regulations in Europe's digital economy – Design, structure, trade, and economic effects. URL: https://www.svensktnaringsliv.se/bilder_och_dokument/rapporter/ghrg6g_report_new_regulations_in_europepdf_1201015.html/Report_New_Regulations_in_Europe.pdf

ГОНЧАРЕНКО О. М.,
д-р юрид. наук, доц.,
головний науковий консультант відділу з питань цивільних
і господарських відносин та підприємництва
Головного науково-експертного управління
Апарату Верховної Ради України

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ У ЗАКОНОПРОЄКТНІЙ РОБОТІ У СФЕРІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Певні особливості має реалізація принципу правової визначеності у законопроектній роботі у сфері цифрової економіки, оскільки суспільні відносини, які виникли є порівняно новими, що потребують насамперед наукового дослідження. Однак наукові дискусії є доволі тривалими, а заповнювати прогалини регулювання потрібно уже зараз, тому і проекти, у яких пропонується вирішення того чи іншого завдання часто страждають на відсутність правової визначеності. Зокрема, вивчення потребують об'єкти цифрової економіки, їх правова природа, особливості та перспективи регулювання. Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема, їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності (абз. 6 п. 2.1 мотивувальної частини Рішення Великої палати Конституційного Суду України від 20.12.2017 № 2-р/2017); «юридичної визначеності будь-якого нормативного акта (або його окремого припису) неможливо досягти, якщо текст акта (його припису) є двозначним (багатозначним). Юридична визначеність – це передовсім недвозначність» (п. 10 мотивувальної частини Рішення Великої палати Конституційного Суду України від 14.07.2021 № 1-р/2021). Закон повинен перш за усе відповідати принципу правової визначеності, щоб бути зрозумілим та доступним для громадян.

Крім того, особливістю цифрової економіки є наявність високого рівня саморегулювання суб'єктів цифрової економіки. Властивістю саморегулювання наділені усі інститути права у більшому чи меншому ступені, тому слушно вказувати на ознаки саморегулювання певних правових явищ [1, с. 50]. Цифрова економіка – це інноваційний результат, а інновації не можливі без саморегулювання, творчого підходу, розвитку науки, створення продукту, який би відрізнявся від інших та задовольняв попит на «особливі» товари та послуги. [2, с. 57]. Цифрова економіка – це складна унікальна саморегулювальна система,

яка швидко змінюється та адаптується, водночас взаємодіє з іншими системами, має власну структуру, засоби та форми тощо [2, с. 58]. Децентралізація та дерегулювання є процесами, які допомагає впровадити цифрова економіка, завдяки певним специфічним засобам, пов'язаним із застосуванням сучасних інформаційних технологій [2, с. 58].

У цьому аспекті цікавими є положення проекту реєстр. № 6447 «Про внесення змін до Цивільного кодексу України, спрямованих на розширення кола об'єктів цивільних прав». Проектом пропонується доповнити ст. 177 Цивільного кодексу України (далі- ЦК України) словами «матеріальні та цифрові» речі та відповідно виокремити у ЦК України дві систем різновидів речей як об'єктів цивільних прав, що є дискусійним у концептуальному плані.

У світі ставлення до тих чи інших цифрових речей варіюється від негативного до позитивного, тому і їх правове забезпечення також диференційоване: частина з них має відповідне регулювання, інша – потребує належного регулювання, оскільки воно є фрагментарним, нечітким або ж узагалі відсутнє. Однак, слід зазначити, що оборот цифрових речей існує та активно розвивається, незалежно від правового регулювання, що і викликає потребу унормування цих відносин.

У науковій доктрині існують різні думки та підходи щодо розуміння та класифікації цифрових речей та явищ, тому відсутня одностайність щодо визначення їх правової природи. Зокрема, наявні такі думки щодо належності цифрових речей: в розумінні ст. 177 ЦК України – це об'єкти цивільних прав і можуть розглядатися як інше майно; категорія квазі-речей; нематеріальні об'єкти; майнові нематеріальні об'єкти; нематеріальні активи (криптовалюта) або заперечення віднесення до нематеріальних активів; нематеріальні блага; цифрові дані (програмний код); інформація тощо.

Стаття 177 ЦК України надає досить широке розуміння об'єктів цивільних прав, до яких віднесено речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформацію, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. Виходячи з буквального тлумачення цієї норми такий перелік не є вичерпним, тому різні види об'єктів цивільних прав можуть бути охоплені поняттям інше майно, результати інтелектуальної діяльності, інформація, інші матеріальні і нематеріальні блага. Крім того, ст. 190 ЦК значно розширює поняття речі, оскільки законодавець визначає майнові права як майно, неспоживчу річ та речові права. Тобто, під поняттям речі також розуміють об'єкти, що не мають чітко вираженої матеріальної форми, так звані «безтілесні речі», до яких можна віднести й цифрові речі.

Суб'єктами права законодавчої ініціативи у пояснювальній записці зазначено, що нові об'єкти цивільних прав є нематеріальними благами, що існують виключно у цифровій формі (далі – цифрові речі). Однак цифрова форма є поширеною формою існування і для інформації та об'єктів інтелектуальної власності. Відповідно до ч. 1 ст. 200 ЦК України та п. 3 ст. 1 Закону України «Про інформацію» інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Тому, значна кількість цифрових речей є результатами інтелектуальної діяльності та об'єктами інтелектуальної власності, їх правовий режим законодавчо визначений. Зокрема, відповідно до ст. 420 ЦК комп'ютерні програми є об'єктами права інтелектуальної власності. Крім того, захист прав на цифровий контент, який є об'єктом інтелектуальної власності, не відрізняється від законодавчо визначених способів захисту інтелектуальної власності. Наприклад, можуть отримувати захист різні об'єкти інтелектуальної власності, які розміщені у мережі Інтернет: доменне ім'я (об'єкт права на торговельну марку чи фірмове найменування), текстовий зміст (контент) сайту (об'єкт авторського права на літературний твір); графічні елементи (дизайн сайту) (об'єкт авторського права на графічний твір); сайт як програмне забезпечення (об'єкт авторського права) та інші. Тому, більш доцільним є віднесення цифрових речей до нематеріальних благ з встановленням у визначених законом випадках особливостей їх правового режиму та захисту.

У цьому аспекті слід звернути увагу на Главу 15 ЦК України «Нематеріальні блага», відповідно до якої, до нематеріальних благ віднесено результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності, інформацію, особисті немайнові блага. Тому доцільнішим виглядає доповнення цієї глави ЦК України щодо правового статусу цифрових речей. Виокремлення ж матеріальних та цифрових речей як двох систем об'єктів цивільних прав є необґрунтованим та не узгоджується з чинним законодавством.

Увагу заслуговують і положення проекту реєстр. № 6576 «Про цифровий контент та цифрові послуги». Відповідно до ч. 3 ст. 1 проекту: «дія Закону не поширюється, крім іншого, на регулювання відносин з приводу: надання послуг, у яких цифрова форма використовується виключно як засіб передання даних». Правової визначеності потребує у пропонованому положенні термін «дані». Адже визначення цифрової послуги охоплює послугу, що надає споживачеві можливість створювати, обробляти, зберігати, поширювати дані у цифровій формі (п. 2 ч. 1 ст. 2 проекту). Тому, викликає зауваження певна неузгодженість між положеннями проекту: з однієї сторони врегулювання

відносин відбувається щодо надання цифрового контенту та цифрових послуг, які здійснюються у цифровій формі; з іншої – дія проекту не поширюється щодо цифрової форми.

У проекті вживається поняття «цифрова форма» для визначення засадничих положень проекту – цифровий контент, цифрова послуга (ч. 3 ст. 1, п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 2), однак не пропонується визначення вказаної дефініції, що не відповідає принципу правової визначеності. Під цифровим контентом як правило розуміють інформаційне наповнення того чи іншого сайту (наприклад, тексти, картинки, музика та відео), розміщені на інформаційному ресурсі. Цифровий контент може бути предметом договору купівлі-продажу, контент веб-сайтів може містити рекламну інформацію та/або рекламний продукт. Звертаємо увагу, що законодавством України застосовуються терміни електронний вигляд, електронна форма, електронний підпис, електронний цифровий підпис, електронний правочин. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 200 ЦК інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про віртуальні активи» передбачено, що віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Вжиття терміну «цифрова форма» без пояснення його змісту може призвести до колізій у законодавстві України.

Слід зазначити, що відповідно до чинної редакції п. 95 ч.1 ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги» під поняттям цифрового контенту розуміють товари чи послуги, що створюються і постачаються (надаються) виключно в електронному вигляді, споживаються з використанням технічних (цифрових, електронних) пристроїв та не передбачають використання або споживання фізичних товарів чи послуг». Проектом вносяться зміни і до цього положення та пропонується уніфікувати із редакцію п.п. 1 ч. 1 ст. 2 проекту.

Пунктом 6 ч. 1 ст. 2 проекту пропонується визначення персональних даних як відомостей чи сукупності відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Крім того, згідно із ч. 2 ст. 1 проекту «Дія цього Закону поширюється також на: відносини, в яких виконавець на підставі договору надає або зобов'язується надати цифровий контент та (або) цифрову послугу споживачеві, а споживач надає або зобов'язується надати свої персональні дані, за винятком, коли їх передання необхідне виключно для надання цифрового контенту та (або) цифрової послуги, без наміру їх подальшого використання для досягнення будь-яких інших

цілей». Відповідно до ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних» мета обробки персональних даних має бути сформульована в законах, інших нормативно-правових актах, положеннях, установчих чи інших документах, які регулюють діяльність володільця персональних даних, та відповідати законодавству про захист персональних даних. Обробка персональних даних здійснюється відкрито і прозоро із застосуванням засобів та у спосіб, що відповідають визначеним цілям такої обробки. З цього зазначимо, що не визначеною у проекті є мета обробки персональних даних, що не узгоджується із чинним законодавством України. Крім того, положення ч. 2 ст. 1 проекту потребує техніко-юридичного доопрацювання, оскільки є не чітким та складним для розуміння, що не відповідає принципу правової визначеності.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 5 проекту: цифровий контент та (або) цифрова послуга вважаються такими, що відповідають умовам договору, якщо: цифровий контент та (або) цифрова послуга надаються у найновішій існуючій версії, якщо інше не передбачено умовами договору. Слід зазначити, що відповідно до (d) ст. 7 Директиви 2019/770 про договори постачання цифрового контенту та цифрових послуг (далі-Директиви), положення якої фактично імплементуються проектом, передбачено суб'єктивні вимоги до відповідності, згідно яких встановлення відповідності умовам договору цифрового змісту або цифрової послуги відбуваються, крім іншого, у разі оновлення, як це передбачено договором. Звертаємо увагу, на особливості цифрового контенту, який швидко може застарівати, тому навіть найновіша версія через добу може уже не відповідати потребам споживача. Отже, положення Директиви щодо оновлення цифрового контенту доцільно розглянути в проекті і в суб'єктивних критеріях, окрім вимог щодо надання цифрового контенту у найновішій версії.

У ч. 2 ст. 12 проекту йдеться, що споживач має право вимагати надання цифрового контенту та (або) цифрової послуги, приведених у відповідність, крім випадків, коли це є неможливим або потребує непропорційних витрат з боку виконавця, із урахуванням усіх обставин, включаючи: цінність цифрового контенту та (або) цифрової послуги; ступінь невідповідності цифрового контенту та (або) цифрової послуги. Вказане положення не відповідає принципу правової визначеності, оскільки не зрозуміло хто встановлює таку неможливість та непропорційність. Крім того, згідно із ч. 3 ст. 12 проекту пропонується застосування оціночних понять «розумного строку», «значних незручностей», зміст яких не розкривається, що також не відповідає принципу правової визначеності. Зокрема, виконавець зобов'язаний безоплатно привести цифровий контент та (або) цифрову послугу у відповідність

протягом розумного строку, коли споживач повідомив його про невідповідність, та без будь-яких значних незручностей для споживача, враховуючи характер цифрового контенту та (або) цифрової послуги та мету, для якої споживач замовляв цифровий контент та (або) цифрову послугу.

Частиною 6 ст. 12 проекту пропонується, що якщо договором передбачено, що споживач має право відмовитися від договору за умови, що невідповідність є істотною. Тягар доказування того, що невідповідність цифрового контенту та (або) цифрової послуги не є істотною, покладається на виконавця. Однак у проекті не визначені, істотні умови договору. Техніко-юридичного доопрацювання потребує уся стаття 14 проекту, зокрема щодо вжиття терміну «у загальноживаному машиночитаному форматі» (ч. 3). Вказаний термін слід поточнити. Статтею 17 проекту передбачені правові наслідки модифікації цифрового контенту та (або) цифрової послуги. Однак не надається визначення такої модифікації.

Особливістю при реалізації принципу правової визначеності у законопроектній роботі у сфері цифрової економіки є дискусійність визначення правової природи її об'єктів. Законодавцю складно встановлювати термінологічний апарат, узгоджувати його із іншими дефініціями, які містяться в інших законах, оскільки насамперед суперечливими є питання місця законодавства у сфері цифрової економіки у загальній системі законодавства. Зокрема, перед законодавцем часто постає питання: чи слід розробляти окремий закон або ж вносити зміни до уже чинних, що стосуються окремих об'єктів цифрової економіки. Імплементация законодавства України до законодавства ЄС, з однієї сторони, допомагає вирішити проблеми щодо визначення термінологічного апарату, а з іншої – вимагає точності при викладені положень, які імплементуються і не були частиною законодавства України.

Список використаних джерел

1. Гончаренко О.М., Нескороджена Л.Л. Електронний договір (контракт) як інноваційна модель засобу саморегулювання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Випуск 5. С. 49-55.

2. Гончаренко О. М. Саморегулювання цифрової економіки. *Цифрова економіка та електронний бізнес: окремі проблеми правового регулювання*. Збірник наукових праць. За заг. ред. О. М. Вінник. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2019. С 56-82.

КАБЕНОК Ю. В.,

канд. юрид. наук, доц.,

*доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Героїчний подвиг Українського народу із захисту територіальної цілісності та суверенітету України назавжди увійшов в історію, як і його незламність. Сьогодні наша держава бореться з агресором не лише на полі бою, але й в політичному, економічному, інформаційному та правовому просторі. Однак частина суб'єктів господарювання, їх майна, виробничих потужностей, а також окремих елементів економічних ланцюгів, на жаль, були знищені або зазнали непоправної шкоди.

У своїй сукупності ці фактори обумовлюють порушення стабільності господарського обороту, що актуалізує проблему як економічного, так і правового характеру, зокрема, здійснення процедури банкрутства в умовах воєнного стану.

Важливо зауважити, що ще із початком збройної агресії проти України в 2014 році, питання про можливість належного застосування судових процедур до боржника, який знаходився на тимчасово окупованих територіях, а також здійснення щодо нього арбітражного управління постали досить гостро. Вони потребували нагального вирішення, оскільки стосувалися, наприклад, можливості проведення інвентаризації майна боржника та забезпечення його збереження, що є обов'язком арбітражного керуючого. Чинний на той час Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» ці питання не вирішував, як і не врахував у своїх положеннях Кодекс України з процедур банкрутства (надалі КУзПБ, Кодекс), який введено в дію 21.10.2019 року. Відповідно, відсутність належного законодавчого регулювання поставило під удар права та законні інтереси учасників провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність). Майно боржника фактично могло незаконно використовуватися третіми особами або ж взагалі вибути з його володіння, що, своєю чергою, завдає шкоду кредиторам та їх легітимним очікуванням в процедурі банкрутства (неплатоспроможності) у зв'язку із подальшою неможливістю реалізації активів боржника з метою погашення їх вимог.

Також склалася ситуація, за якої, якщо боржник знаходиться на тимчасово окупованій території або території, де ведуться бойові дії,

це жодним чином не знімає покладеного на арбітражного керуючого обов'язку діяти під час реалізації своїх прав та обов'язків добросовісно, розсудливо та з метою, з якою ці права та обов'язки надано (покладено) (ч. 3 ст. 12 КУзПБ) [1], позаяк, в іншому випадку, слідуючи нормам КУзПБ, його може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності. КУзПБ, на жаль, не передбачає випадків, коли невиконання арбітражним керуючим своїх обов'язків з об'єктивних причин не може стати підставою для його відсторонення або ж притягнення до відповідальності, як, наприклад, у випадку наявності загрози життю та здоров'ю арбітражного керуючого.

Таким чином, у справах про банкрутство (неплатоспроможність) в кожному конкретному випадку, при вирішенні питання про відсторонення арбітражного керуючого в порядку ст. 28 КУзПБ, господарський суд має досліджувати реальну неможливість здійснення арбітражного управління щодо боржника та встановлювати причинно-наслідковий зв'язок із веденням бойових дій або ж місцем знаходження боржника (його майна) на тимчасово окупованих сьогодні територіях. Фактично, більше, ніж 8 років, вихід із такої ситуації, яка залишається неврегульованою, шукала судова практика.

На сьогодні Верховною Радою України прийнято за основу проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» № 7442 від 07.06.2022 (надалі проект Закону), який частково може подолати окремі проблемні аспекти, які існують. Вказаний проект розроблений з метою спрощення доступу до процедур банкрутств і підвищення ефективності їх застосування в умовах воєнного та післявоєнного стану та з метою уточнення низки процедурних питань і усунення неузгодженостей і недоліків, виявлених під час практичного застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства [2].

Варто зауважити, що проектом Закону передбачається внесення змін у КУзПБ, зокрема, щодо:

– удосконалення регламентації правового статусу арбітражного керуючого, шляхом закріплення його права на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, у тому числі банківських та інших фінансових установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб із запитом, який може мати як письмову, так і форму електронного документа, для отримання необхідної інформації для здійснення повноважень у справі про банкрутство (неплатоспроможність) (зміни та доповнення у ст.12 та доповнення новою ст. 12¹ КУзПБ).

Такий інструмент значно спростить отримання інформації арбітражним керуючим, що, відповідно, зменшить часові витрати та сприятиме реалізації принципу процесуальної економії при розгляді справ про банкрутство (неплатоспроможність);

– зміни порядку призначення арбітражного керуючого у разі відсторонення від виконання повноважень попередника, зокрема, передбачається призначення господарським судом за клопотанням комітету кредиторів (у справі про банкрутство юридичної особи) чи зборів кредиторів (у справі про неплатоспроможність фізичної особи), замість визначення арбітражного керуючого за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ст. 28 КУзПБ). В цьому контексті потрібно наголосити на, в цілому, досить дискусійний характер положень навіть діючої сьогодні ст. 28 КУзПБ, за ч. 4 якої арбітражний керуючий може бути відсторонений господарським судом від виконання повноважень у разі заявлення відповідного клопотання комітетом кредиторів незалежно від наявності підстав. Така ситуація може призводити до зловживань процесуальними правами, зокрема, через заявлення необґрунтованих клопотань з метою призначення «потрібного» арбітражного керуючого. Мова йде про можливий майбутній вплив кредиторів на діяльність арбітражного керуючого, який за ст. 13 КУзПБ, під час виконання своїх повноважень є незалежним. Натомість, має місце певне підкорення арбітражного керуючого комітету кредиторів, що може призводити як до корупційних ризиків, лобіювання інтересів кредиторів, які мають більшість голосів у комітеті, так і до опосередкованого здійснення арбітражного управління кредиторами [3, с. 78]. Окресленій проблематиці також приділяли увагу вчені-фахівці в сфері права неспроможності (банкрутства) [4; 5, с. 10; 6; 7, с. 116], позиції яких ми підтримуємо;

– забезпечення вимог кредиторів (ст. 40 КУзПБ) в частині позбавлення боржника права розпоряджатися будь-яким майном, а не лише нерухомим (як вказано у діючій редакції статті), та можливості накладати арешт на майно осіб, які несуть солідарну або субсидіарну відповідальність за положеннями КУзПБ;

– розширення повноважень ліквідатора (ст. 61 КУзПБ), зокрема, передбачається складення та затвердження плану ліквідаційної процедури, висновку про наявність/відсутність ознак доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій під час провадження у справі про банкрутство, право заявляти вимоги до третіх осіб про відшкодування шкоди/збитків, що були ними завдані кредиторам та державі та ін.

Необхідно звернути увагу, що вище розглянуті зміни вносяться не лише на період дії воєнного стану і з таким правовим режимом прямо не пов'язуються.

Разом із цим, обмеженими часом дії є зміни, які передбачається внести у Прикінцеві та перехідні положення КУзПБ, а саме тимчасово, на період дії воєнного стану та протягом шести місяців з дати припинення або скасування воєнного стану. Це зокрема: особливості проведення зборів (комітету) кредиторів; можливість продовження строку проведення попереднього засідання господарського суду, а також розгляду справи чи окремого процесуального питання у письмовому провадженні; зупинення нарахування відсотків на зобов'язання перед кредиторами, які реструктуризовані згідно плану санації чи плану реструктуризації боргів боржника; положення про те, що арбітражний керуючий не несе дисциплінарної відповідальності за невчинення дій або невиконання обов'язків, що спричинено веденням бойових дій у місцях знаходження/перебування боржника, його майна, кредитора, арбітражного керуючого або його офісу, що зумовлювало існування загрози життю та здоров'ю (п. 1⁶ Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ за проектом Закону).

Цим же пунктом проекту Закону значно спрощується доступ до провадження у справах про банкрутство юридичних осіб та про неплатоспроможність фізичних осіб, оскільки, якщо бойові дії спричинили неплатоспроможність боржника, то для відкриття провадження останній звільняється від обов'язку авансування винагороди арбітражному керуючому і допускається укладення угоди між цими сторонами, копію якої необхідно додати до заяви про відкриття провадження. Жодних обов'язкових умов такої угоди, як і необхідність дослідження її змісту судом, не передбачено. Слід наголосити, що вказані положення застосовуються тільки у випадку подачі заяви про відкриття провадження у справі самим боржником.

Однак проект Закону оминув деякі важливі питання, як-от реальність виконання вимог ч. 6 ст. 34 КУзПБ у період дії правового режиму воєнного стану, яка встановлює обов'язок боржника звернутися до господарського суду у місячний строк у випадку настання загрози неплатоспроможності, а також покладення солідарної відповідальності на керівника боржника, якщо ці вимоги порушено. Вважаємо, що вказані норми сьогодні повинні реалізовуватися з урахуванням обставин воєнного стану та потребують змін на відповідний період, за аналогією, як це передбачено для Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ.

Не менш актуальним та таким, що потребує подальшого свого вирішення, є питання щодо застосування положень Постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації» від 03.03.2022 № 187 (надалі Постанова № 187) [8] у процедурі банкрутства (неплатоспроможності). Вказаним нормативно-правовим актом уведено мораторій на виконання, у тому числі в примусовому порядку, грошових та інших зобов'язань, кредиторами (стягувачами) за якими є Російська Федерація або особи, пов'язані з державою-агресором (пп.1 п. 1 Постанови № 187). Оцінюючи такі положення безперечно позитивно, привертає увагу той факт, що жодних змін у КУзПБ, який має юридичну силу вищу за Постанову № 187, попередньо не вносилося. Більше того, проектом Закону це також не передбачається. Таким чином, на практиці може виникнути колізія у застосуванні положень КУзПБ та Постанови № 187, враховуючи необхідність дотримання черговості для організованого погашення вимог кредиторів у процедурі банкрутства (неплатоспроможності), яка передбачена Кодексом. Також це може спровокувати збільшення кількості оскаржень судових актів.

Вбачається нагальна необхідність врахування пріоритету забезпечення національних інтересів при розгляді справ про банкрутство (неплатоспроможність) та внесення відповідних змін у КУзПБ з метою узгодженості положень цих актів. В іншому випадку, може виникнути неоднорідна судова практика, оскільки формування правової позиції Верховним Судом щодо однакового застосування норм права, очевидно, займе певний період, з огляду на часовий проміжок руху справи на відповідних етапах її розгляду та оскарження судових актів по ній, що може негативно вплинути на ефективність реалізації положень Постанови № 187.

Список використаних джерел

1. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 05.10.2022).

2. Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану: проект Закону України № 7442 від 07.06.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39710> (дата звернення: 05.10.2022).

3. Кабенюк Ю. В. Участь арбітражного керуючого у справі про банкрутство (неплатоспроможність). *Право України*. 2021. № 4. С. 71–83.

4. Поляков Б., Поляков Р. Золоте теля, або Арбітражний керуючий – не раб кредиторів, а суб'єкт незалежної професійної діяльності за рахунок останніх. *Закон і бізнес*. 2020. № 17 (1471). URL: <https://zib.com.ua/ua/print/142493.html> (дата звернення: 05.10.2022).

5. Умисне банкрутство: теорія і практика субсидіарної відповідальності. Науково-практичний посібник / За загальною редакцією к.ю.н., судді Господарського суду Херсонської області П. Д. Пригузи, м. Херсон, 2020. 180 с.

6. Бутирська І. А. Правовий статус учасників справи про банкрутство: монографія. Чернівці: Технодрук, 2017. 184 с.

7. Поляков Р. Б. Інститут банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині: порівняльно-правове дослідження: дис. ... д-ра філософії: 081 Право / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2022. 274 с.

8. Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-2022-п#Text> (дата звернення: 05.10.2022).

KOVRYHINA O. K.

Student of the Law Faculty of the National Aviation University

Scientific advisor

USTYNOVA I. P.

Ph.D., Associate Professor of Constitutional and Administrative Law National Aviation University

FOREIGN EXPERIENCE IN THE TAXATION OF REAL ESTATE

Among lawyers, revenue from real estate taxation has always been considered one of the most appropriate sources of government income due to the unique properties inherent in real estate objects. The stationary nature and inability to move in space of immovable property objects without causing physical damage or destruction to them exclude additional costs associated with the administration of taxation, which are characteristic of mobile property objects. However, unlike land, the value of which increases over time, the value of immovable property objects usually

decreases over time, with the gradual wear and tear of these objects and the market conditions of the corresponding segment. At the same time, real estate, unlike land, is also a source of income for its owner in case of its effective use.

Real estate taxes are annual taxes a homeowner must pay on the assessed value of their house. Every city and state municipality determines how much the real estate tax rate is by multiplying the fair market value of a home by the predetermined percentage in that municipality to arrive at the tax assessment value. [5]

Firstly, it is important to distinguish between the concepts of Real Estate Taxes and Property Taxes. In Ukraine, the tax on property consists of taxes on immovable property, which is different from land tax, vehicle tax, and land fee, as defined in Article 265 of the Tax Code of Ukraine. Thus, in Ukraine, real estate tax is a part of property tax. The tax rate is determined by local councils, as specified in Article 266.5 of the Tax Code of Ukraine. The tax base is the total area of the residential and non-residential immovable property, including its shares, as defined in Article 266.1.3 of the Tax Code of Ukraine. [3]

The real estate tax can actually be thought of as a type of property tax, which is why the terms are often used interchangeably. But property tax can also refer to taxes on other kinds of personal property, not just land or homes. These are taxes on individual items not permanently affixed to the land. Personal property taxes vary depending on jurisdiction and item. Some items may not be taxed at all, and if they are, the rates tend to be much lower than real estate taxes. For instance, one common personal property tax is vehicle registration.

So, in US real estate taxes mean land and permanent structures affixed to it. Typically local governments levy this type of tax. Real estate taxes must be paid by all homeowners. The base for taxation of property taxes is personal property, meaning possessions such as cars, boats, and RVs. Typically state governments levy this type of tax. Property taxes are only charged on certain items. [6]

The author analyzed the percentage of taxes on property from the total tax revenue of several countries around the world. This percentage refers to the national budget, not local budgets. Thus, Israel (11.2%), Luxembourg (10.4%), the United Kingdom (11.4%), the USA (11.4%), Canada (15.9%), and Korea (15.1%) collect the most taxes on real estate. [8]

In most Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) countries, immovable property tax represents a low proportion of federal revenue when compared to income taxes and value-added taxes.

However, the rate in the United States is substantially higher than in many European countries.

Many empiricists and pundits have called for an increase in property tax rates in developed economies. They argue that the predictability and market-correcting character of the tax encourages both stability and proper development of real estate.[4]

Concerning Europe, Nineteen of the 27 countries covered allows businesses to deduct property or land tax from corporate income, which mitigates the tax burden of the tax and encourages businesses to invest.

Luxembourg has the lowest property tax as a share of private capital stock, at 0.05 percent. Switzerland has the second-lowest share, at 0.08 percent, followed by the Czech Republic and Austria, both at 0.09 percent. The highest property taxes as a share of the private capital stock occur in the United Kingdom (1.93 percent), France (1.25 percent), and Greece (1.09 percent). Estonia is the only country that taxes only land, meaning that its real property tax is the most efficient because it is absent. [7]

Experts say that high property taxes levied not only on land but also on buildings and structures can discourage investment because they disincentivize investing in infrastructure, which businesses would have to pay additional tax on. For this reason, it may also influence business location decisions away from places with high property taxes. [7]

For residential properties, the tax for individuals is calculated based on the area that exceeds 60 square meters for apartments, 120 square meters for houses, and 180 square meters for various types of residential properties, including their fractions. The tax on immovable property other than land must be paid once a year. It is important to note that during wartime, no tax is paid on immovable property located in areas of hostilities or temporarily occupied territories. The tax rate cannot exceed 1.5 percent of the minimum wage per square meter. [1]

Now that we have understood that real estate taxation is an important source of financing state vitality, I would like to reveal it in the context of decentralization and explain why it is so important for Ukraine.

Property taxes are an important source of funding for local budgets in most countries, with the exception of France where this tax is allocated to the national budget. The revenue generated from this tax plays a significant role in the formation of local budget incomes. In the Netherlands, Canada, the United Kingdom, and certain states in Australia, the contribution of this tax to local budgets reaches high levels. In the United States, this figure ranges from 10% to 70%, in Germany, it is 1.1%, in Switzerland it is 0.46%, and in Southeastern European countries (Moldova, Bulgaria, Romania, Macedonia, Montenegro, Serbia, Bosnia

and Herzegovina) it ranges from 4% to 15%. Ukraine is at an early stage of development in this area, as the contribution of property taxes to local budgets ranges from 0.05% to 0.22%. Therefore, taking into account the experience of other countries in this field can contribute to the effective formation of local budget revenues in Ukraine. [2]

So as a conclusion, I would like to point out the most important things:

1. The real estate tax can actually be thought of as a type of property tax, which is why the terms are often used interchangeably. But it's not correct. Property tax can also refer to taxes on other types of personal property, not just land or homes. Personal property taxes vary depending on jurisdiction and item.

2. Lawyers and other experts consider real estate taxes as a suitable source of government income due to the unique properties of real estate objects, such as their stationary nature. While the value of immovable property objects usually decreases over time, real estate can also be a source of income for its owner through effective use.

3. Local budgets are usually responsible for real estate tax collection. This type of tax is a stable source of income, and therefore local authorities should pay due attention to it. The real estate tax enables local governments to increase the attractiveness of a specific region for residence and business development, which contributes to the growth of the market value of land and real estate in the region.

References

1. «Гаряча лінія» відповідає: «Хто повинен платити податок на нерухоме майно та як він розраховується?». *lv.tax.gov.ua*. URL: <https://lv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/614090.html> (date of access: 29.04.2023).

2. Петрова Л. Дослідження міжнародної практики оподаткування нерухомого майна. *Проблеми економіки та політичної економії*. 2019. Vol. 1, no. 8.

3. Податковий кодекс України : Кодекс України of 02.12.2010 no. 2755-VI : as of 28 April 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (date of access: 29.04.2023).

4. Kagan J. Property Tax: Definition, What It's Used For, How It's Calculated. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/p/propertytax.asp#:~:text=Most%20commonly,%20property%20tax%20is,the%20owned%20property,%20including%20land> (date of access: 29.04.2023).

5. Nelson J. Real Estate Tax Vs. Personal Property Tax. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/know-the-difference-between-real-estate-taxes-and-personal-property-tax-5191990#:~:text=Real%20estate%20taxes%20are%20annual,at%20the%20tax%20assessment%20value> (date of access: 29.04.2023).

6. Real Estate Taxes Vs. Property Taxes | Bankrate. *Bankrate*. URL: <https://www.bankrate.com/real-estate/real-estate-taxes-property-taxes/> (date of access: 29.04.2023).

7. Real Property Taxes in Europe. *Tax Foundation*. URL: <https://taxfoundation.org/real-property-taxes-in-europe-2020/> (date of access: 29.04.2023).

8. Tax – Tax on property – OECD Data. *The OECD*. URL: <https://data.oecd.org/tax/tax-on-property.htm#indicator-chart> (date of access: 29.04.2023).

КОКАРЧА Ю. А.,

канд. політ. наук,

доцент кафедри права,

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

Введення цифрових технологій відкриває унікальні перспективи для розвитку економіки та поліпшення якості життя громадян. У сучасному світі багато країн вимушені швидко адаптувати своє законодавство та впроваджувати державне регулювання в сфері інформаційних технологій, зокрема цифрових, з урахуванням появи нових викликів, пов'язаних з захистом прав людини та безпекою держави. Сучасний світ постійно змінюється, і зростає популярність цифрової економіки як принципово нової моделі розвитку глобальної економічної системи, що вимагає розробки ефективних механізмів для забезпечення надійного та безпечного середовища її функціонування. Тому кібербезпека становить стратегічну комплексну проблему, яка, насамперед, стосується економіки країни, зокрема електронної промисловості, включаючи питання розвитку інфраструктури електронних комунікацій, кіберзахисту державних інформаційних ресурсів, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, визначення заходів для боротьби з кіберзлочинністю та кібертероризмом та інше.

Проблематика забезпечення кібернетичної безпеки, зокрема у контексті інформаційної та національної безпеки, була об'єктом досліджень таких науковців, як О. Баранов, В. Бутузов, О. Довгань, Б. Кормич, Р. Лукянчук, А. Марущак, М. Ожеван, В. Пилипчук, М. Погорецький, Т. Качук, О. Тронько, І. Сопілка, В. Шеломенцев та інші. Однак, оскільки сфера кібербезпеки та її правове забезпечення продовжують динамічно розвиватися, питання щодо стану правового забезпечення кібербезпеки в Україні залишаються актуальними.

Метою даного дослідження є обґрунтування основних аспектів правового регулювання кібербезпеки в умовах євроінтеграції.

До прийняття Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» правову основу кібербезпеки України склали Конституція України, закони України «Про основи національної безпеки», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та інші закони, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність, інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Доктрина інформаційної безпеки України, а також інші нормативно-правові акти.

Прийнятий 5 жовтня 2017 року Закон України «Про основи забезпечення кібербезпеки України» можна вважати першим нормативним інструментом, який стосується даної галузі на національному рівні. Проте на практиці цей Закон в основному встановлює загальні положення та декларує основні аспекти цієї сфери, а не є повноцінним правовим інструментом для практичного застосування [4].

Згідно з визначенням Міжнародного союзу електров'язку, кібербезпека представляє собою комплекс інструментів, стратегій і принципів, спрямованих на забезпечення безпеки, гарантування надійності, розробку підходів до управління ризиками, виконання практичних дій, застосування страхування та використання технологій, які можуть бути використані для захисту кіберсередовища, ресурсів організацій і користувачів. Кібербезпека охоплює комплекс заходів і дій, які спрямовані на забезпечення захисту кіберпростору як у цивільній, так і у військовій сфері від загроз, що пов'язані зі взаємозалежністю мереж і інформаційної інфраструктури або можуть спричинити їм шкоду. [3, с. 55]

У країнах Європейського Союзу приділяється значна увага проблемі кібербезпеки, яка є важливою складовою інформаційної безпеки. З 1999 року реалізуються програми «Безпечніший Інтернет» (Safer Internet), в рамках яких проводяться заходи, спрямовані не лише на боротьбу зі шкідливим контентом, але й з небезпечною поведінкою в мережі. [2, с. 108].

У Європейських стандартах інформаційної діяльності органів державної влади передбачається максимальна інформаційна відкритість, за винятком випадків, пов'язаних з дотриманням конфіденційності інформації з обмеженим доступом. Передусім це стосується забезпечення безпеки персональних даних.

Після ухвалення резолюції 57/239 «Елементи для створення глобальної культури кібербезпеки» Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 2002 року, цей термін почав активно використовуватись у вітчизняній правовій термінології. Проте, імплементація змісту резолюції була складною. Генеральна Асамблея ООН встановила, що швидкий розвиток інформаційної технології призводить до зміни підходів державних органів, організацій і індивідуальних користувачів щодо питання кібербезпеки. У таких умовах було визначено дев'ять взаємопов'язаних елементів, а саме[1, с.92]:

- обізнаність (учасники повинні бути обізнані щодо необхідності безпеки інформаційних систем та мереж, а також про те, що саме вони можуть здійснити для підвищення безпеки).

- відповідальність (учасники несуть відповідальність за безпеку мереж відповідно до власної ролі).

- реагування (учасники повинні приймати своєчасні та спільні заходи щодо попередження інцидентів, пов'язаних з безпекою, їх виявлення та реагування, включаючи обмін інформацією та впровадження процедур, що передбачають оперативне та ефективне співробітництво з метою попередження, виявлення та реагування на такі інциденти).

- етика (врахування законних інтересів інших).

- демократія (безпека повинна забезпечуватись таким чином, щоб це відповідало демократичним цінностям, включаючи свободу обміну думками та ідеями, вільний потік інформації, конфіденційність інформації, належний захист приватної інформації, відкритість та прозорість).

- оцінка ризиків (учасники повинні проводити періодичну оцінку ризиків з метою виявлення загроз та факторів вразливості, мати належні технології та інструменти контролю з урахуванням значущості інформації, яка захищається).

- проектування та впровадження засобів забезпечення безпеки.

- переоцінка (належні та своєчасні заходи з внесення змін у політику і практику забезпечення безпеки з урахуванням виникнення нових та зміни існуючих загроз)

Правове регулювання вжиття заходів з кібербезпеки (окрім деяких суто кримінально-правових аспектів) в Україні в основному було зумовлено вимогами євроатлантичної інтеграції держави і впливало з доктрин, стратегій та настанов НАТО і Євросоюзу.

Констатовано, що країни ЄС сформували злагоджену систему забезпечення інформаційної безпеки, але водночас кожна країна має свої закони, положення, інструкції щодо врегулювання питань інформаційної безпеки.

Україна, в умовах євроінтеграції, тільки починає формувати своє законодавче регулювання кіберзахисту, проте найважливішим етапом є визначення стратегії та напрямків державної політики забезпечення кіберзахисту, який вже успішно пройдено. Незважаючи на досягнення, існує багато проблем. Важливими питаннями є взаємодія між державою та приватним сектором, формування списків об'єктів критичної інфраструктури та інші аспекти. Продовжується розробка підходів до кібероборони, і перед Україною ще стоїть значний обсяг роботи, спрямованої на нормативно-правове регулювання в сфері кібербезпеки.

Список використаних джерел

1. Довгань О.Д., Доронін І. М. Розвиток законодавства у сфері кібербезпеки: інформаційно-правове дослідження. *Право*. 2017. № 32. С. 91-101.
2. Кузнєцов О.М. Європейський досвід посилення спроможностей у сфері забезпечення кібербезпеки в сучасних умовах. *Інформація і право*, 2021. № 1(36). С. 106-113
3. Основи кібербезпеки та кібероборони: підручник / Ю.Г. Даник, П.П. Воробієнко, В.М. Чернега. Одеса.: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2019. 320 с.
4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. Редакція від 17.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення 10.06.2023)

КОРОТИЧ О. В.,

*помічник-консультант на громадських засадах депутата
Калинівської селищної ради Броварського району Київської області*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ (ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ) В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У 2020 році було проведено перші вибори до територіальних громад, утворених на новій основі організації місцевого самоврядування, чим ознаменувалось завершення одного з ключових етапів реформи децентралізації влади в Україні.

Одним із основних принципів децентралізації є принцип субсидіарності, передбачений у ч. 3 ст. 4 Хартії місцевого самоврядування – публічні повноваження, як правило, здійснюються переважно тими органами публічної влади, які мають найтісніший контакт з громадянином [2]. Указане має вагоме значення, оскільки від органів державної влади органам місцевого самоврядування передано повноваження, які безпосередньо пов'язані з повсякденним життям багатьох громадян, а для їх виконання – значний обсяг фінансових ресурсів, що потребує якісного їх використання посадовими та службовими особами.

Низький рівень конкурентоспроможності регіонів через низький рівень цифровізації регіонів та цифрової обізнаності як одну з проблем, що стримують розвиток регіонів і держави в цілому та потребують розв'язання, визначає Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року №695 [5]. Тому цифрова трансформація в органах місцевого самоврядування є одним із тих інструментів, які мали б активно використовуватися у територіальних громадах для підвищення якості взаємодії місцевої влади з її жителями та іншими зацікавленими особами.

Через призму цифрової трансформації можна говорити про діяльність органів місцевого самоврядування в таких аспектах:

- організація діяльності власне органів місцевого самоврядування (використання електронних систем фіксації голосування депутатів місцевої 2 ради, систем електронного документообігу, використання засобів електронної комунікації між посадовими та службовими особами під час внутрішньої взаємодії тощо);

- використання цифрових інструментів взаємодії з жителями територіальної громади (звернення громадян через вебсайт чи електронну пошту, електронні петиції та місцеві ініціативи із застосуванням цифрових засобів, громадські слухання в режимі онлайн тощо);

- задоволення інформаційних потреб громадян (задоволення запитів на публічну інформацію, оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних, оприлюднення інформації про використання бюджетних коштів та про проведені публічні закупівлі тощо);

- надання публічних (адміністративних) послуг із застосуванням цифрових технологій (формування електронної черги до ЦНАП, приймання електронних заяв на надання адміністративних послуг, забезпечення функціонування електронних реєстрів тощо).

Однак посадовці органів місцевого самоврядування, здебільшого, не мали або й досі не мають необхідного обсягу компетенції для реалізації нових повноважень, що ставить під загрозу якісне виконання публічною адміністрацією завдань, спрямованих на задоволення публічного інтересу, в тому числі із застосуванням цифрових технологій. У цьому аспекті слід зазначити Концепцію розвитку цифрових компетентностей, яка схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 року №167-р [9]. Хоча вона направлена на підвищення цифрової грамотності та компетентності саме широкого кола громадян, однак опосередковано її реалізація матиме вплив на компетенцію також працівників органів місцевого самоврядування. Особа надсилає звернення до органу публічної адміністрації в електронному вигляді, підписане електронним підписом, однак отримує відмову з у розгляді звернення. Відмова обґрунтована відсутністю підпису на надісланому документі. Особа, не розуміючи проблеми, бо всі вимоги закону було дотримано, надсилає скаргу до вищого органу з проханням розв'язати проблему із незаконною відмовою у розгляді звернення, яку також надсилає у електронному вигляді з електронним підписом. І знову особа отримує відмову в розгляді звернення з таким самим обґрунтуванням. Лише при особистому спілкуванні було з'ясовано, що в обох органах публічної влади посадові особи не вміли перевіряти наявність електронного підпису, очікуючи, що цей підпис має бути видно безпосередньо на документі. Це реальний приклад недостатності цифрових навичок посадових осіб, що призвів до порушення конституційного права громадянина на звернення.

Говорити про розвиток цифрового суспільства без забезпечення ширококутового доступу до інтернет-мережі на абсолютній більшості території України є некоректним. У цьому аспекті можна згадати Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31 липня 2000 року №928/2000 [1][11] або не такий вже давній План заходів з розвитку ширококутового доступу до Інтернету на 2021-2022 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від

08 вересня 2021 року №1069-р [8]. Як приклад стану реалізації програмних правових актів можна навести ситуацію у с. Красилівка Броварського району Київської області, яке знаходиться умовно в 5 км від м. Києва, де у травні 2023 року більше тижня був відсутній широкопasmовий доступ до інтернет-мережі з одночасно неякісною роботою інтернет-доступу від мобільних операторів, що майже паралізувало роботу підприємств, установ та організацій: термінали для розрахунків банківською картою не працювали, був відсутній доступ до електронних реєстрів тощо.

У 2020 році Міністерство цифрової трансформації України провело дослідження доступу населення до широкопasmового інтернету, результати якого є такими [12]: у цілому 4,2 млн населення проживало у населених пунктах, де немає жодного оптичного провайдера; ще 1,55 млн сільського населення не мало можливості підключитися до оптичного інтернету через його високу ціну; загалом 5,75 млн українців не мали можливості підключитися до якісного фіксованого широкопasmового доступу до мережі інтернет. 17 310 населених пунктів не покриті якісним широкопasmовим доступом до інтернету (65% сіл та 2% міст). Одночасно, до оптичних мереж не підключені: 16040 навчальних закладів, 8163 медичних закладів, 3873 закладів, де надають послуги населенню, та 33857 закладів культури і спорту.

Відповідно до ст. 10 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» розпорядники інформації зобов'язані надавати публічну інформацію у формі відкритих даних на запит, оприлюднювати і регулярно оновлювати її на єдиному державному вебпорталі відкритих даних та на своїх вебсайтах [3]. Перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 року №835 [6], передбачає чималий список наборів даних, які органи місцевого самоврядування зобов'язані оприлюднювати та регулярно оновлювати, зокрема, тут є:

- перелік об'єктів комунальної власності; звіти про виконання фінансових планів комунальних підприємств; дані про об'єкти та засоби торгівлі (пересувної, сезонної тощо);
- дані про місце розміщення зупинок міського електричного та автомобільного транспорту;
- дані про паркування, у тому числі розміщення майданчиків, їх операторів, обладнання та функціонування;
- дані про надані адміністративні послуги;
- дані містобудівного кадастру, у тому числі геопросторові дані та ін.

Доступ до таких даних, можливість їх автоматизованої обробки може впливати на економічний розвиток території, її інвестиційну привабливість. Однак, знайти територіальну громаду, у якій був би оприлюднений увесь перелік наборів даних у формі відкритих даних, мабуть, не було реальним навіть до повномасштабного вторгнення. З 2017 до 2021 року Транспаренсі Інтернешнл Україна оприлюднювало рейтинги прозорості та підзвітності міст, оцінка яких у певній частині залежить саме від застосування інструментів цифрової трансформації. За результатами дослідження за 2021 рік вказувалось, що за роки дослідження українські міста ставали прозорішими і середній показник прозорості 100 міст, за методологією організації, становив 62,2%. Однак, простежувалось уповільнення темпів росту, що пов'язано, зокрема, з низькою «волею» більшості міст до впровадження інструментів прозорості [7].

Указане приводить нас до іншого аспекту питання цифровізації – зацікавленість посадових осіб місцевого самоврядування у її впровадженні, а також наявність суспільного запиту. З цього приводу видається доцільним послатися на О. Скакун, яка зазначала, що держава виділилася із суспільства на певному ступені його зрілості і залежить від розвиненості суспільства – яке суспільство, така й держава [10, с. 82]. Вказану думку видатного науковця можна поширити й на територіальні громади.

Підсумовуючи, можна зазначити, таке.

1. Проблематика недостатнього рівня цифрової трансформації в органах місцевого самоврядування є загальнодержавною. Провівши децентралізацію влади на базовому законодавчому рівні, держава не спромоглася провести конституційну реформу щодо децентралізації влади для забезпечення належного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. Це призводить до того, що навіть ті незначні обов'язкові вимоги з цифровізації, які впроваджує держава, органами місцевого самоврядування повністю або частково не виконуються і відповідальності за це ніхто не несе.

2. Базові елементи, необхідні для проведення якісної цифрової трансформації (широкосмуговий доступ до інтернет-мережі, базові цифрові навички), здебільшого реалізовані на достатньому рівні тільки у великих містах, хоча так чи інакше впроваджуються державою ще з початку 2000 років.

3. Корупція в органах місцевого самоврядування та безконтрольність місцевого самоврядування з боку державної влади, у тому числі органів правопорядку, створюють умови, за яких недобросовісні посадовці, відчуючи майже безмежну владу у своїх «князівствах»,

не проявляють зацікавленості у впровадженні цифрових інструментів, які б, серед іншого, забезпечували прозорість їх діяльності.

4. Недостатній розвиток громадянського суспільства у поєднанні з низьким рівнем цифрової грамотності не сприяють появі суспільного запиту на цифрову трансформацію у територіальних громадах.

5. У зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України гостро постає питання безпеки та правопорядку в інформаційній сфері та кіберпросторі [4]. Упроваджуючи цифрові технології, органи місцевого самоврядування мають забезпечити їх відповідність державним стандартам у галузі безпеки зберігання та передачі даних.

Список використаних джерел

1. Битяк Ю. П., Червякова О. Б. Державне управління інформаційними ресурсами (інформаційною сферою). Правова система України: історія, стан та перспективи. Харків, 2008. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення. С. 342–367.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 07.06.2023).

3. Закон України «Про доступ до публічної інформації». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 07.06.2023).

4. Пилипчук В. Г., Брижко В. М., Золотар О. О. Правові проблеми захисту прав, приватності та безпеки людини в інформаційну епоху. Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку : монографія. Харків, 2021. С. 301–322.

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 05 серпня 2020 року №695. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п> (дата звернення: 07.06.2023).

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» від 21 жовтня 2015 року № 835. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-п> (дата звернення: 07.06.2023).

7. Рейтинг прозорості 100 міст України. Прозорі міста – Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/transparency-rating> (дата звернення: 07.06.2023).

8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з розвитку ширококосмугового доступу до Інтернету на 2021-2022 роки» від 8 вересня 2021 року № 1069-р. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1069-2021-p> (дата звернення: 07.06.2023).

9. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» від 03 березня 2021 року №167-р. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p> (дата звернення: 07.06.2023).

10. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. 4-те вид. Київ : Алерта, 2017. 528 с.

11. Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31 липня 2000 року №928/2000. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000> (дата звернення: 07.06.2023).

12. 17 тисяч населених пунктів не мають жодного оптичного провайдера – дослідження Мінцифри. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/17-tisyach-naselenikh-punktiv-ne-mayutzhodnogo-optichnogo-provaydera-doslidzhennya-mintsifri>

КОРТУКОВА Т. О.,

*д-р філософії у галузі міжнародного права,
доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЛІТИКИ НАДАННЯ ПРИТУЛКУ В ЄС

Цифровізація у сучасному світі є глобальним процесом, що ґрунтується на тотальному впровадженні інформаційних технологій та орієнтована на глибоке перетворення процесів взаємодії між органами державної влади та громадянами [3]. Процеси цифровізації не минули також і сферу управління міграцією та надання притулку. У цій сфері цифрові інструменти дають змогу полегшити процеси міграції, а саме забезпечують доступ до інформації, сприяють

взаємодії між мігрантами й державними органами, а також допомагають вирішити проблеми, пов'язані зі здоров'ям, освітою, зайнятістю, тощо [2].

У Європейському Союзі цифровізація міграційної політики та політики надання притулку означає використання цифрових технологій для покращення процесу міграції та надання притулку, полегшення доступу до державних послуг у цій сфері, зниження корупційних ризиків, тощо. Метою цифровізації управління процесами міграції та надання притулку є спрощення та прискорення процесу міграції та зменшення адміністративного навантаження для мігрантів і шукачів притулку.

Сучасні цифрові технології міграційної політики та політики надання притулку включають в себе оцифрування процесів подання заяв, використання відеоконференцій для віддалених співбесід, використання штучного інтелекту для сприяння процесу прийняття рішень, використання технології блокчейн, тощо. Наприклад, використання онлайн-форм заявок дає змогу шукачам притулку звертатися до служб швидше й зручніше, а автоматизована підтримка прийняття рішень ефективно надає притулок і сприяє поверненню мігрантів. [1, с. 37].

Європейський Союз за останні роки збільшив використання цифрових технологій у сфері міграційної політики та політики надання притулку, що обумовлено такими викликами як збільшення кількості вимушених мігрантів, зокрема, внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну; розповсюдження інструменталізації міграції; збільшення нелегальної міграції; обмеження міграційних процесів, унаслідок глобальної пандемії COVID-19, тощо.

Відтак, з метою ідентифікації осіб у Європейському Союзі було створено ряд систем збору даних, таких як Шенгенська інформаційна система (SIS), яка використовується для консультацій або створення сповіщень про розшукуваних або зниклих людей та об'єктів; Візова інформаційна система (VIS), яка використовується для обміну інформацією про візи між членами Шенгенської угоди; Європейська система збору дактилоскопічних даних для шукачів притулку (Eurodac), Європейська система нагляду (Eurosur) [5].

Європейські кордони все більше стають цифровими. Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex) та інші інституції ЄС використовують технології для контролю за зовнішніми кордонами ЄС.

До того ж, наразі в ЄС дві IT системи перебувають у розробці, а саме: Система в'їзду/виїзду, яка фіксуватиме перетини зовнішніх кордонів Європейського Союзу громадянами третіх країн; та Європейська

система інформації та авторизації подорожей (система ETIAS), яка здійснюватиме попередні перевірки безвізових мандрівників, які приїжджають до Шенгенського простору [4].

Наприклад, система в'їзду-виїзду (Entry-Exit System) – це комп'ютерна система, яка забезпечує автоматизований контроль в'їзду та виїзду осіб з країн-членів Європейського Союзу. Згідно з планами, система має бути запроваджена в усіх країнах-членах ЄС до 2027 року. Основна мета системи – збільшити безпеку в ЄС та боротися з нелегальною міграцією шляхом виявлення та відслідковування пересування осіб, які перетинають зовнішні кордони ЄС. За допомогою цієї системи, при перетині зовнішнього кордону ЄС буде збиратися інформація про громадян, які в'їжджають до ЄС, включаючи їхні біометричні дані та інформацію про візовий статус. Також будуть збиратися дані про дату в'їзду та плановану дату виїзду з ЄС. Ця інформація дозволить відслідковувати перебування громадян в ЄС та забезпечить ефективнішу боротьбу з нелегальною міграцією. Важливо зазначити, що система в'їзду-виїзду не є системою, яка збирає дані про всіх громадян, які перетинають кордон ЄС. Це стосуватиметься тільки громадян третіх країн, які в'їжджатимуть до ЄС з метою короткострокового або довгострокового перебування. Громадяни країн-членів ЄС, а також громадяни країн, з якими ЄС має безвізовий режим, не підлягатимуть обов'язковому збору даних в Системі в'їзду-виїзду.

Нова електронна система ETIAS була розроблена Європейською комісією для забезпечення безпеки та спрощення в'їзду громадян третіх країн до країн Шенгенського простору. Система ETIAS буде містити інформацію про поїздку та перевірятиме наявність попереднього злочинного минулого для всіх громадян третіх країн, які плануватимуть в'їзд до країн Шенгенського простору. Громадяни країн, які не потребують візи для поїздки до Шенгенського простору також повинні будуть отримати дозвіл на в'їзд через систему ETIAS. Ця система перевірятиме інформацію про кожного заявника, включаючи його ім'я, дату народження, паспортні дані, історію поїздок, кримінальну та медичну історію. Мета її запровадження полягає в тому, щоб захистити європейські країни від можливих загроз безпеці та тероризму. Система ETIAS стане обов'язковою для всіх громадян третіх країн з кінця 2023 року. Плата за реєстрацію в ETIAS становитиме 7 євро, і вона буде дійсна протягом трьох років або до закінчення терміну дії паспорта заявника [5].

Таким чином, цифровізація міграційної політики та політики надання притулку у ЄС – це процес використання цифрових

технологій та інструментів для збільшення ефективності та швидкості управління міграційними процесами в ЄС. Цифровізація полегшує доступ до інформації про правову, медичну, соціальну, освітню та іншу допомогу для мігрантів. Вона також допомагає ефективно відстежувати мігрантів та шукачів притулку і контролювати їх переміщення в межах ЄС, наприклад, за допомогою збору біометричних даних. Також цифрові технології можуть бути використані для підтримки інтеграції мігрантів в нове соціальне та культурне оточення. Наприклад, цифрові навчальні платформи можуть допомогти мігрантам вивчити мову та освоїти нові навички. Отже, цифрові технології можуть зробити процес міграції більш ефективним, безпечним та гуманним. Такий підхід дозволяє ЄС краще управляти міграційними процесами та забезпечувати охорону прав мігрантів та шукачів притулку.

Список використаних джерел

1. Вашай Ю. В., Дорошенко О. О. Застосування сучасних цифрових технологій та штучного інтелекту в міжнародних міграційних процесах. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. № 2. 2022. С. 35–42.
2. Голота Н., Михайлов Р., Машталір М. Вплив цифровізації на міграційні процеси: правові аспекти. Академічні візії. №17. 2023. С. 1-8.
3. Заборна О.Р. Цифрова трансформація у Державній міграційній службі України. Актуальні питання фінансової теорії та практики. Збірник матеріалів Дев'ятої заочно-дистанційної наукової конференції студентів і молодих вчених, м. Тернопіль, ЗУНУ, 15 квітня 2022 р. С. 70-71.
4. IT systems to fight crime and secure EU borders. European Commission, 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/it-systems-security-justice/>.
5. Kortukova T., Blahodarnyi A. Organizational and legal mechanism for ensuring EU migration security. Zovnishnja trgovlja: ekonomika, finansy, pravo. 2023. № 2. P. 34-46. Serija. Jurydychni nauky. [https://doi.org/10.31617/3.2023\(127\)02](https://doi.org/10.31617/3.2023(127)02)

КОХАНОВСЬКА О. В.,
д-р юрид. наук, проф.,
професор кафедри цивільного права,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID 0000-0001-7294-173X

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Оновлення Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] відбувається нині через вплив низки чинників, одним із найважливіших серед яких є подальший стрімкий розвиток цифрової економіки як у світі, так і в Україні.

Причому йдеться про створення цілісної системи законодавства, яка б відповідала не тільки принципам найбільш розвинутих країн, але і міжнародним стандартам формування законодавства кожної країни.

Концепція оновлення Цивільного кодексу України (далі – Концепція), підготовлена колективом провідних фахівців у галузі приватного права, спирається на ідеї про подальшу трансформацію суспільства, зокрема формування реальної і ефективної ринкової економіки як невід’ємної складової громадянського суспільства, з урахуванням євраїнтеграційної спрямованості всіх компонентів суспільства, а серед юридичних чинників та передумов для початку відповідних робіт автори вбачають такі: 1) значний розвиток ринкового законодавства в країні; 2) наявність норм – моделей міжнародних актів; 3) сучасний досвід рекодифікації цивільних кодексів Франції та Німеччини – «бастіонів» приватного права; 4) законодавчий приклад нових членів ЄС – колишніх країн «соціалістичного табору»; 5) необхідний потенціал вітчизняної приватноправової науки [2, С. 5]. Як відомо, Конституція України також містить орієнтири такої правотворчості у сфері інформаційних відносин – це об’єктивність, достовірність, повнота і точність інформації, свобода доступу до неї, гармонізація інтересів суспільства, людини, держави, обмеження доступу до інформації тільки на підставі закону. Оновлення потребує, таким чином, не тільки ЦК України, але і уся система вітчизняного законодавства, що має бути узгоджена і бути гармонізованою із європейськими актами.

Серед переліку загальних засад цивільного законодавства ст. 3 ЦК України містяться такі, які, як вбачається, матимуть найбільший вплив на сферу розвитку цифрової економіки через інструменти

«економічної Конституції», як називають зазвичай ЦК України. Йдеться про такі принципи: свобода інтелектуальної (творчої) діяльності, свобода інформації та інформаційного обміну, усвідомленої відповідальної взаємодії людини з автономними роботами та штучним інтелектом, неприпустимість втручання в особисте життя фізичної особи, обумовлене розвитком новітніх технологій. До цих загальних можна додати також принципи окремих інститутів цивільного права, зокрема, неприпустимість свавільного втручання у сферу інформації про особу, персональних даних тощо [2, С. 8]. У літературі переконливо аргументується, що головною метою рекодифікації цивільного законодавства є не просто внесення змін до Цивільного кодексу України, а поступовий перехід від нормативної моделі праворозуміння до європейської концепції права, що буде свідчити про рівень розвитку держави і суспільства, їх свідомості та ментальності [3, С. 6 – 10]. Зазначене дозволяє окреслити найбільш ефективні шляхи пошуку відповідей на найактуальніші питання цифрової економіки. Науковці стверджують, що це можливо якоюсь мірою досягти вже сьогодні – завдяки систематизації чинного законодавства, упорядкування нормативно-правових актів, викладення їх за певною системою як збірників відповідного законодавства або кодифікованих актів, що матиме вплив і на належне функціонування суспільного життя та на управління державними справами в інтересах всіх громадян та організацій [4, С. 59 – 60]. З цими висновками не можна не погодитись.

Звертає на себе увагу також одна із ідей, яка регулярно обговорюється науковою спільнотою – про доцільність і перспективність створення Інформаційного кодексу, який визначається рядом авторів як такий, що допоможе чітко визначити суб'єктів, врахувати їхні права та законні інтереси, запровадити єдині підходи та принципи регулювання відносин в інформаційному просторі [5, С. 141 – 145] шляхом систематизації норм і їх об'єднання в один документ після переробки чинних актів з метою включення нових норм та виключення застарілих [6, С. 128 – 135]. Втім, ми неодноразово доводили у своїх роботах, що створення окремого кодифікованого акту, який би регулював виключно інформаційні відносини не потрібно – ефективніше врахувати усі особливості як немайнових, так і майнових відносин у кодексі приватного права, а спеціальні деталізуючі норми зібрати в окремі закони, створивши узгоджене комплексне законодавство.

Одне із центральних місць серед об'єктів цивільних прав вже нині посідають інформація і результати інтелектуальної творчої діяльності (ст. 177 ЦК України). Оскільки сам перелік не закритий, останнім часом з'являються нові відповідні об'єкти у сфері як

майнових, так і немайнових правовідносин, що пояснюється розвитком інформаційних технологій, автономних роботів, штучного інтелекту. Інформація є передусім нематеріальним благом, але її вплив на розвиток економічних відносин сьогодні безпрецедентний. Тому в Концепції вказується на додаткові сфери соціальної реальності, серед яких чільне місце посідає інформаційна сфера, оскільки в ній також складаються приватноправові за своєю природою відносини, що регулюються цивільним законодавством [2]. На нашу думку, в процесі оновлення ЦК України необхідно врахувати деякі загальні положення, які впливають на розвиток особистих немайнових прав на персональну інформацію. Особлива увага має бути приділена принципам регулювання, механізмам захисту та гарантіям, а також уточненню та доповненню переліку спеціальних засобів захисту та гарантіям, а також уточненню та доповненню переліку спеціальних способів захисту цих прав. Крім того, необхідно забезпечити пропорційність застосування механізмів захисту, щоб уникнути обмеження інших особистих немайнових прав, наприклад, свободи слова та інформації. Оновлення ЦК України повинно бути гармонійним процесом, що передбачає одночасне внесення змін і доповнень до інших кодифікованих актів, які регулюють персональні інформаційні немайнові відносини, такі як Кодекс України про електронні комунікації, наприклад [7, С. 145 – 160]. Вищезазначене буде мати вплив в цілому на ефективне правове регулювання цифрової економіки в Україні.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України. Закон, Кодекс від 16.01.2003 р. № 436 – ІУ// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 40 – 44, ст. 356;
2. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. – 128 с.;
3. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Рекодифікація цивільного законодавства в контексті інтеграції України у правовий простір ЄС. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 34.;
4. Залізняк В. Удосконалення інформаційного законодавства України: методологічні засади. *Інформаційне право*, 2010, № 2;
5. Горохольський В.Л. Актуальні питання правового регулювання інформаційних відносин в Україні. *Правове забезпечення адміністративної реформи*. 2020. № 3.

6. Панова І.В. Пріоритети законодавчого забезпечення інформаційних правовідносин в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 4 (2);

7. Кохановська О.В. Особливості оновлення цивільного законодавства України у сфері права на інформацію в умовах розвитку глобального віртуального середовища. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2020. Вип. 27. № 4.

МИКИТЕНКО Л. А.,

канд. юрид. наук, доц.,

*доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛЯ, НОВІ ПРАВИЛА ЗАСТОСУВАННЯ ПРО

З прийняттям законодавства щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг [1, 2], з 1 січня 2022 року запроваджено обов'язок застосування реєстраторів розрахункових операцій для фізичних осіб – підприємців, платників єдиного податку II та III груп, які провадять діяльність через мережу Інтернет.

Відповідно до п.2 ст.3 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» до основних вимог при яких фізичні особи – підприємці, платники єдиного податку II та III груп зобов'язані використовувати реєстратори розрахункових операцій:

- здійснення розрахункових операцій в готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг;

- операції з приймання готівки для подальшого її переказу;

- оплата здійснюється з використанням мережі Інтернет;

- приймання від покупця готівкових коштів, платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо за місцем реалізації товарів (послуг).

Також, відповідно до ст. 3 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» суб'єкти господарювання, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) при

продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, а також операції з приймання готівки для подальшого її переказу зобов'язані:

- проводити розрахункові операції на повну суму покупки (надання послуги) через зареєстровані, опломбовані у встановленому порядку та переведені у фіскальний режим роботи реєстратори розрахункових операцій з роздрукуванням відповідних розрахункових документів, що підтверджують виконання розрахункових операцій;

- надавати особі, яка отримує або повертає товар, отримує послугу або відмовляється від неї, включаючи ті, замовлення або оплата яких здійснюється з використанням мережі Інтернет, при отриманні товарів (послуг) в обов'язковому порядку розрахунковий документ встановленої форми та змісту на повну суму проведеної операції, створений в паперовій та/або електронній формі (у тому числі, але не виключно, з відтворенням на дисплеї реєстратора розрахункових операцій чи дисплеї пристрою, на якому встановлений програмний реєстратор розрахункових операцій QR-коду, який дозволяє особі здійснювати його зчитування та ідентифікацію із розрахунковим документом за структурою даних, що в ньому міститься, та/або надсиленням електронного розрахункового документа на наданий такою особою абонентський номер або адресу електронної пошти) [3].

Проте, звертаємо увагу на те, що є виключення із встановлених законодавством зобов'язань при торгівлі в мережі Інтернет щодо застосування реєстраторів розрахункових операцій (далі-РРО).

Зупинимось на підставах коли при здійсненні торгівлі/послуг через мережу Інтернет застосування РРО не є обов'язковим.

1. Коли споживач замовив товар через мережу Інтернет, проте, не здійснював передоплату за товар. При цьому, доставка товару здійснюється засобами поштового зв'язку на умовах післяплати (Укрпошта, Нова Пошта). В такому разі РРО та/або ПРРО застосовується поштовими службами доставки при отриманні товару споживачем та розрахунку за цей товар – через платіжну систему FORPOST. В свою чергу, інтернет-магазин зобов'язаний разом з товаром передати споживачеві видаткову накладну або інший супровідний документ на товар. Це стосується й кур'єрської доставки поштової служби, оскільки саме кур'єр повинен видати розрахунковий документ споживачеві, а вже сама поштова служба перераховує кошти на рахунок продавця через платіжну систему FORPOST.

2. Коли споживач при розрахунку за товар перераховує кошти на поточний рахунок фізичної особи-підприємця у форматі IBAN. Але, звертаємо увагу на те, що у разі здійснення розрахунків споживачем

такими платіжними системами (інтернет еквайрінг) як LiqPay, Portmone, Fondy тощо, застосування РРО/ПРРО є обов'язковим. Оскільки розрахунок здійснюється картою, відповідно є розрахункова операція, тому її потрібно проводити через РРО. Така ж позиція викладена в постанові Верховного суду України [4].

3. При розрахунках за готівку або платіжні картки з подальшим зарахуванням на рахунок продавця через **банківський** програмно-технічний комплекс самообслуговування (ПТКС) або касу банку. Проте, звертаємо увагу, що дана норма стосується лише ПТКС банківських установ. Дану позицію підтримує і Державна податкова служба України (*лист ДПСУ від 09.04.2020 р. № 1458/6/99-00-05-04-01/ПК*). Якщо ж зарахування коштів за товар здійснюється через небанківський ПТКС (доприкладу, iBoxs) – такий розрахунок вимагає наявності у суб'єкта господарювання РРО. Це зумовлено тим, що небанківські ПТКС не оснащені РРО, а отже в них не реалізовані фіскальні функції які призначені для реєстрації розрахункових операцій.

4. Уразі продажу цифрових інформаційних продуктів і послуг (комп'ютерних програм, електронних книг, аудіозаписів, фільмів, вебінарів, онлайн-курсів та уроків, Skype-консультацій) через Інтернет мережу, РРО суб'єктами господарювання не використовується. З огляду на те, що в законодавстві відсутня норма яка б чітко врегулювала це питання. ДПСУ надала роз'яснення з цього приводу, дотримуючись позиції, що реалізація цифрових інфопродуктів не потребує РРО, оскільки в даному випадку відсутнє місце реалізації товару/послуги. (*листи ДФСУ від 30.03.2015 р. № 6556/6/99-99-22-07-03-15, від 17.08.2016 р. № 17922/6/99-99-14-05-01-15, ПК від 10.04.2018 р. № 1532/0/99-99-14-05-01-14/ПК*).

Принагідно відмітимо, що суб'єкти господарювання які здійснюють торгівлю технічно складними побутовими товарами, які підлягають гарантійному ремонту (обслуговуванню) або гарантійній заміні, в тому числі через мережу Інтернет, зобов'язані завжди застосовувати РРО та видавати фіскальні чеки. Дана норма закріплена в постанові Кабінету Міністрів України № 231 [5].

Отже, при здійсненні торгівлі через мережу Інтернет, фізичним особам підприємцям II та III групи, варто врахувати такі аспекти, для застосування чи не застосування РРО:

- продавець чи посередник;
- місце реалізації товару/послуги;
- готівковий чи безготівковий розрахунок;
- вид товару;
- законодавча підстава звільнення від застосування РРО.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 20 вересня 2019 року № 128-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/128-20#Text>

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг: Закон України д 20.09.2019 року № 129. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-20#Text>

3. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.1995 року № 265/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95>

4. Постанова Адміністративного суду Верховного суду України від 16.04.2021 у справі №520/7835/1. URL: <https://opendatabot.ua/court/96339484-ef9f215a8f7ba269bd24060809eee10b>

5. Про затвердження переліку груп технічно складних побутових товарів, які підлягають гарантійному ремонту (обслуговуванню) або гарантійній заміні, в цілях застосування реєстраторів розрахункових операцій: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 231. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231-2017-%D0%BF#Text>

НЕВАРА Л. М.,

канд. юрид. наук, доц.,

*доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

ВИЗНАННЯ «ЦИФРОВИХ» ПРАВ ЛЮДИНИ – ШЛЯХ ДО ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Пандемія COVID-19 та повномасштабне військове вторгнення російської федерації в Україну стрімко пришвидшили процеси цифровізації, використання цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій у всьому світі. Інтернет став інструментом реалізації прав і свобод людини, який створює майданчик для широкої участі громадян у демократичних процесах, розвиває цифрову економіку.

Для повноцінного життя і діяльності людини Європейський Союз визнає цифрову грамотність одним із ключових факторів «цифрових» прав людини, що формує інформаційно-комунікаційні компетентності.

Керуючись Статутом ООН та Міжнародним біллем про права людини, зокрема статтями 19 Загальної декларації прав людини, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права та Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права Рада з прав людини прийняла Резолюцію про заохочення, захист і здійснення прав людини в Інтернеті A/HRC/RES/20/8 [1]. Цією резолюцією Рада з прав людини підтвердила, що ті самі права, які людина має в офлайн-середовищі, повинні також захищатися і в онлайн-середовищі. Зокрема, право на свободу вираження поглядів, що здійснюється незалежно від державних кордонів і будь-якими засобами за власним вибором; визнала глобальний і відкритий характер Інтернету, як однієї з рушійних сил прискорення прогресу на шляху розвитку в його різних формах та закликає всі держави заохочувати і полегшувати доступ до Інтернету і міжнародне співробітництво з метою розвитку медійних засобів і інформаційно-комунікаційних механізмів у всіх країнах. Рада з прав людини закликала країни-учасниці максимально просувати та покращувати доступ до Інтернету та запроваджувати спеціальні процедури щодо нагляду за дотриманням прав людини в Інтернеті.

Це стало підґрунтям для формування «цифрових» прав людини, які визначають особливості реалізації та гарантії захисту прав людини в Інтернеті. У західних державах в контексті прав на доступ до Інтернету, свободи вираження поглядів та приватності онлайн широко використовується термін digital rights. Доцільно було б виділити «цифрові» права людини в окрему категорію, які закріплювали б всі правові можливості людини в онлайн-середовищі та обов'язки держави щодо їхньої реалізації.

Право на доступ до Інтернету полягає у праві кожного на рівний доступ і використання вільного та безпечного Інтернету і має юридичне закріплення у законодавствах держав. Так, у Бразилії є спеціальний закон The Internet Bill of Rights, ухвалений у 2014 році, який регулює і гарантує загальний доступ до Інтернету.

У Конституції Греції право на Інтернет визначено як право на участь в «інформаційному суспільстві» та доступі до електронного поширення інформації.

Конституційна рада Франції 2009 року також визнала доступ до Інтернету основоположним правом людини, вказавши, що пропонувані у французькому законі про захист прав інтелектуальної власності

в Інтернеті норми щодо можливого автоматичного та позасудового вимкнення доступу порушників до інтернету мають бути скасовані [2].

Отже, право на доступ до Інтернету містить заборону державам необґрунтовано обмежувати доступ до Інтернету та зобов'язує держави вживати всіх розумно можливих заходів для забезпечення максимального доступу своїх громадян до Інтернету.

Право на доступ до Інтернету базується на принципах: інклюзивності і недискримінації; мережевій нейтральності; безпеці та якості сервісу.

Інклюзивність і недискримінація – доступ має надаватися за розумну ціну і бути недискримінаційним. Мережева нейтральність – користувачі повинні мати можливість вільно обирати систему, застосунки, програмне забезпечення. Безпека – держава повинна гарантувати безпечність Інтернету, а технічні стандарти, пов'язані з його інфраструктурою, не мають застосовуватися для цензури чи незаконного нагляду. Якість сервісу – гарантований доступ до Інтернету має відповідати рівню розвитку та поширенню технологій.

Юридичне закріплення «цифрових» прав людини стало суттєвим поштовхом до розвитку цифрової економіки та зміни ринку праці, виникнення нових форм трудової діяльності. Набули стрімкого розвитку технологічні інновації, роботизація, штучний інтелект, хмарні технології та хмарні обчислення, цифровізація особистого простору, Інтернет речей тощо [3]. Використання цифрових технологій є головним фактором зростання економіки, що підвищує продуктивність, економить час, створює новий попит на нові товари, послуги, нову якість тощо. Споживачами цифрових технологій виступають: громадяни, держава, бізнес.

Не обійшов стороною процес цифровізації й освіту, що є державним пріоритетом у соціально-економічному розвитку держави, формуванні інформаційного суспільства і стала обов'язковою вимогою інтеграції України у міжнародний інформаційний простір. Наразі в Україні функціонує автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту, що поєднує електронні інформаційні ресурси та публічні електронні реєстри у сфері освіти і науки, забезпечує їх внутрішню та зовнішню інформаційну взаємодію. Використання цифрових технологій в освіті дозволяє досягти свободи творчості учасників освітнього процесу та вимагає формування цифрової грамотності. Завдяки цифровим технологіям освіта набуває гнучкості і надає широкий вибір онлайн інструментів, що ефективно використовується у навчальному процесі, наукових дослідженнях. Особливо актуальними і необхідними для України в умовах сьогодення є навички

використання цифрових технологій. Відповідно до Концепції розвитку цифрових компетентностей до 2025 року, затвердженого плану заходів щодо її реалізації, система освіти є одним із ключових інститутів де створюються умови для розвитку цифрової грамотності. Система цифрової освіти є пріоритетом державної політики України. За підтримки Міністерства освіти і науки України розробляються освітні програми, проводяться вебінари та майстер-класи присвячені питанням використання цифрових інструментів.

За ініціативи Міністерства цифрової трансформації, Міністерства освіти і науки України та за підтримки АСБІС-Україна, Apple, Logitech, Prestigio Solutions, Microsoft на допомогу вчителям було створено шестисерійний освітній серіал «Інтерактивне навчання: інструменти і технології для цікавих уроків». Спільно з міжнародними партнерами ведеться копітка робота з розробки спеціальних курсів, на яких педагоги отримували можливість не тільки підвищувати рівень володіння ІКТ, опанувати нові педагогічні технології, але й навчати дистанційно [4].

Варто відзначити й той факт, що Міністерством освіти і науки України за підтримки Google Україна було організовано безкоштовне навчання керівників закладів вищої освіти, фахової передвищої освіти та викладачів за онлайн-курсом «Цифрові інструменти Google для закладів вищої, фахової передвищої освіти». У цьому контексті Вища школа педагогічної майстерності Державного торговельно-економічного університету у липні 2023 року провела серію навчально-методичних семінарів з розвитку базових компетентностей з використання цифрових додатків Google в освітній діяльності для підвищення цифрової грамотності викладачів.

На сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни освіта відіграє фундаментальну роль у прагненні України стати рівноправним членом європейського співтовариства виконуючи свої зобов'язання перед Європейським Союзом, зокрема, сприяння використанню інноваційних технологій і новітніх засобів навчання в освітньому процесі, розвиток дослідницьких інфраструктур.

Для створення цифрового суспільства державі необхідно, зокрема визначити «цифрові» права людини, що означає рівний доступ до цифрової інфраструктури, цифрових технологій (за рекомендаціями ЄС, ООН); розробити комплексну програму для набуття цифрових компетентностей та навичок; розвивати неформальну цифрову освіту із використанням інноваційних технологій навчання; розробити та затвердити перелік «цифрових» професій тощо.

Отже, цифрові права людини це запорука розвитку цифрової грамотності суспільства, формування цифрових навичок і компетентностей, що складають основу цифрової економіки. Перехід на цифрову економіку формує конкурентоздатне суспільство, змінює ринок праці, виникають нові форми трудової діяльності.

Список використаних джерел

1. The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet. URL: https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/20/8/

2. Володовська Віта. Заборони та свободи в інтернеті: як виглядатиме Декларація цифрових прав людини. URL: https://zmina.info/articles/zaboroni_ta_svobodi_v_interneti_jiak_vigljiadatime_deklaracijia_cifrovih_prav_ljudini/

3. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Київ. 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf/

4. Буйницька О., Варченко-Троценко Л., Терлецька Т., Настас Д. Модернізація системи електронного навчання університету до потреб сьогодення. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2020. Вип. 9. С. 1–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeemu_2020_9_3.

НЕСКОРОДЖЕНА Л. Л.,

канд. юрид. наук, доц.,

доцент кафедри міжнародного, цивільного

та комерційного права,

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

ПРАВОМІРНІ ОЧІКУВАННЯ В ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ

Будь який суб'єкт господарювання, що бере участь у публічних закупівлях, чи зі сторони замовника, чи зі сторони виконавця, має надію на те, що проведені торги будуть відповідати його правомірним очікуванням. Впевненість суб'єктів господарювання у своїх законних очікуваннях передбачає наявність правової передбачуваності та правової визначеності, які необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки своїх дій та могли реалізувати право, набуте ними на підставі чинного законодавства.

Варто зазначити, що правова передбачуваність та правова визначеність є складовими принципу верховенства права [1].

На дотримання принципів правової передбачуваності та правової визначеності неодноразово наголошував в своїх рішеннях Європейський Суд з прав людини [2]. У рішенні в справі «The Sunday Times v. United Kingdom» ЄСПЛ зазначив, що закон повинен бути досить доступним, він повинен служити для громадянина відповідним орієнтиром, достатнім у контексті, в якому застосовуються певні правові норми у відповідній справі; норма не може вважатися законом, якщо вона не сформульована з достатньою чіткістю, яка дає можливість громадянину регулювати свою поведінку.

Разом з тим в Законі України «Про публічні закупівлі» містяться певні положення, які мають правову невизначеність та правову непередбачуваність. Наприклад, в ст.23 Закону України «Про публічні закупівлі» (надалі – Закон) зазначено, що у разі якщо вичерпний опис характеристик скласти неможливо, технічні специфікації можуть містити посилання на стандартні характеристики, технічні регламенти та умови, вимоги, умовні позначення та термінологію, пов'язані з товарами, роботами чи послугами, що закупаються, передбачені існуючими міжнародними, європейськими стандартами, іншими спільними технічними європейськими нормами, іншими технічними еталонними системами, визнаними європейськими органами зі стандартизації або національними стандартами, нормами та правилами. До кожного посилання повинен додаватися вираз «або еквівалент» [4]. Визначення терміну «еквівалент» згаданий Закон не містить, але всі розуміють, що коли йдеться про еквівалент, то всі характеристики повинні співпадати, товар за всіма характеристиками повинен бути ідентичним. Разом із цим можуть бути публічні закупівлі товару, який може не мати аналогів, або не є взаємозамінним. На це була звернута увага Антимонопольного комітету України, який зазначив, що є окремі витратні матеріали, зокрема, ультрафільтри діалізуючого розчину, які не є взаємозамінними в розрізі різних виробників, оскільки кожен із них виробляє ультрафільтри, які сумісні з певними моделями апаратів для гемодіалізу тільки їх власного виробництва [5, с. 12]. Тобто, якщо оголошуються торги на закупівлю ультрафільтрів діалізуючого розчину, то обов'язково потрібно брати до уваги модель апарату для гемодіалізу, який є у замовника, і чітко вказувати у тендерній документації його модель. Але це суперечить ч.4 ст.23 Закону, яка містить положення про те, що технічні специфікації не повинні містити посилання на конкретні марку чи виробника або на конкретний процес, що характеризує продукт чи послугу певного

суб'єкта господарювання, чи на торгові марки, патенти, типи або конкретне місце походження чи спосіб виробництва [4]. Виходить замкнене коло, яке ставить замовника в незрозуміле становище: він повинен купити витратні матеріали, які підходять моделі його апарату, але він не має права вказувати модель свого апарату в тендерній документації. Крім того, Антимонопольний комітет України вказав лише на один вид товару, але таких товарів може бути багато.

Варто зазначити, що в Законі передбачене право замовника посилатися на конкретну торговельну марку чи фірму, патент, конструкцію або тип предмета закупівлі, джерело його походження або виробника (ч. 4 ст. 14 Закону). Беручи до уваги конструкцію «замовник може вказати», яка є в ст.14, можна стверджувати, що згадка про аналоги чи еквівалент товару є правом, а не обов'язком замовника. Однак таке право стосується лише спрощених закупівель.

З аналізу вартості закупівлі медичних товарів, особливо в сфері гемодіалізу, можна зробити висновок, що більшість торгів не можуть бути проведені по спрощеній процедурі, адже вартість закупівлі не відповідає п.28 ч.1 ст.1 Закону.

Інша сторона цієї ситуації – те, що в сфері охорони здоров'я відсутність необхідних лікарських засобів, медичних виробів, витратних матеріалів чи медичного обладнання може призвести до неможливості закладами охорони здоров'я надати відповідні послуги пацієнту. Відповідно до ст. 5 Основ законодавства України про охорону здоров'я (надалі – Основи) державні, громадські або інші органи, підприємства, установи, організації, посадові особи та громадяни зобов'язані забезпечити пріоритетність охорони здоров'я у власній діяльності, не завдавати шкоди здоров'ю населення і окремих осіб, у межах своєї компетенції надавати допомогу хворим, особам з інвалідністю та потерпілим від нещасних випадків, сприяти працівникам органів і закладів охорони здоров'я в їх діяльності, а також виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про охорону здоров'я [6].

Ст. 80 Основ передбачає, що особи, винні у порушенні законодавства про охорону здоров'я, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством. Саме заклади охорони здоров'я та лікарі несуть відповідальність за стан здоров'я пацієнта, крім випадків, коли хворий відмовився від медичних приписів або порушив встановлений для нього режим (п. 4 ст.34 Основ). В пункті 2.3. Етичного кодексу лікаря України, який прийнятий та підписаний Всеукраїнським з'їздом лікарських організацій та X З'їздом Всеукраїнського лікарського товариства (ВУЛТ) в м. Євпаторії 27.09.2009 зазначає, що лікар несе повну відповідальність за свої рішення і дії щодо життя та здоров'я пацієнтів [7].

Відповідно до частини 5 статті 8 Основ у разі порушення законних прав і інтересів громадян у сфері охорони здоров'я відповідні державні, громадські або інші органи, підприємства, установи та організації, їх посадові особи і громадяни зобов'язані вжити заходів щодо поновлення порушених прав, захисту законних інтересів та відшкодування заподіяної шкоди.

Виникає риторичне питання: хто буде відповідати за смерть пацієнта в разі ненадання лікарем медичної допомоги у зв'язку в тим, що закуплені витратні матеріали не підходять до медичного обладнання, яке є в наявності у медичному закладі?

Беручи до уваги викладене, пропонуємо доповнити ч.4. ст. 23 Закону, реченням такого змісту: «При закупівлі товарів, які не можуть бути взаємозамінними, або не мають аналогів технічні специфікації можуть містити посилання на конкретні марку чи виробника або на конкретний процес, що характеризує продукт чи послугу певного суб'єкта господарювання, чи на торгові марки, патенти, типи або конкретне місце походження чи спосіб виробництва».

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Мартинова Володимира Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 469 Митного кодексу України від 31 березня 2015 року № 1-рп/2015 (речення друге абзацу першого підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-15#Text>.

2. Справа «Брумареську проти Румунії» Рішення ЄСПЛ від 28 листопада 1999 року. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=307>; Справа «Белане Надь проти Угорщини» від 13.12.2016. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{{«itemid»:\[«001-169663»\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{{«itemid»:[«001-169663»]}}) та інші.

3. Справа «The Sunday Times v. United Kingdom» 26 November 1991 URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{{%22itemid%22:\[%22001-57708%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{{%22itemid%22:[%22001-57708%22]}})

4. Про публічні закупівлі: Закон України від 12.04.2016 р. №1078. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.

5. Про здійснення заходів, спрямованих на розвиток конкуренції, запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції: Рекомендації Антимонопольного комітету України від 04.10.2017 р. №24-рк. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/imported_content/5d690bcf93f1a.pdf.

6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 року № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text..>

7. Етичний кодекс лікаря України, який прийнятий та підписаний Всеукраїнським з'їздом лікарських організацій та Х З'їздом Всеукраїнського лікарського товариства (ВУЛТ) в м. Євпаторії 27.09.2009 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ10661>.

НЕСТЕРЦОВА-СОБАКАРЬ Є. А.,
студентка ННІ права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник
КОСЯЧЕНКО К. Е.,
канд. юрид. наук Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ

В умовах сьогодення під час розвитку ринкових відносин і формування української держави як демократично незалежної та правової провідну роль відіграє інститут захисту авторських прав та виняткових прав на результати інтелектуальної діяльності. Саме цей інститут сприяє створенню умов, що є сприятливими для заняття творчою діяльністю, даючи авторам творів можливість вільно та безперешкодно користуватися, розпоряджатися та отримувати доходи від створених результатів творчої діяльності.

Так на думку українського вченого Чухна А. А., поняття інтелектуальної власності – це особлива форма власності, бо вона створюється не звичайною, а творчою, інтелектуальною працею..., це ідеальні творіння, які базуються на матеріальних носіях» [1, с. 311]. «Особливість відносин інтелектуальної власності, – зазначає дослідник, – полягає в тому, що вони складаються з результатів інтелектуальної праці, тобто є наслідком творчої діяльності людини. Саме елементи творчості як складові інтелектуальної праці визначають індивідуальний характер її продуктів і становлять якісний критерій відмінності інтелектуальної праці. Адже інтелектуальна праця за своїм характером

є суто індивідуальною працею, втіленням індивідуальних особливостей людини, її здібностей і таланту» [1, с. 316].

У ширшому розумінні інтелектуальна власність означає: «закріплені законом права, які є результатом інтелектуальної діяльності людини в промисловій, науковій, літературній і художній сферах» [2].

Виділяються два види правового регулювання відносин, які є основними і вони пов'язані з об'єктами інтелектуальної власності, а саме:

1. авторське право;
2. право промислової власності (або патентне право).

Ці два види правового регулювання базуються на результатах розумової праці, вони регулюють різні правовідносини. Коло об'єктів їхньої охорони близьке, але не тотожне один одному. Авторське право регулює відносини, які виникли у зв'язку з використанням літературних творів, а також творів мистецтва та науки, зокрема, комп'ютерних програм і баз даних. Охорона (видання свідоцтва) поширюється на певні види й форми інформації. Правове регулювання авторських прав передбачає наявність механізму підтримки особистих немайнових прав автора, воно в себе включає: права на ім'я, текст (без змінення) та механізму підтримки його майнових прав, тобто права на виключне використання об'єкта інтелектуальної власності, що дозволяє юридично вводити в господарський обіг результат творчості.

Захист суміжних прав і авторських, що охороняються законом інтересів здійснюється у передбаченому законодавством порядку, тобто за допомогою застосування належних способів захисту. Методом приватного права є база захисту виняткових прав як громадянських прав. Використовують і додаткові методи публічного права – кримінальний чи адміністративний. Захист методами цивільного права направлено, перш за все на відновлення порушеного права або на компенсацію, що дозволяє зробити відновлення порушеного права, тоді як боротьба з порушеннями методами публічного права здебільшого спрямована на профілактику та запобігання порушенням у майбутньому.

Право на захист порушених прав втрачається у тому випадку, коли власники авторських прав придбали їх з порушенням встановленого законом порядку або здійснюють їх виключно з наміром заподіяти шкоду іншим особам або допускають зловживання ними в іншій формі.

Потрібно зазначити, що в Україні вже зроблено важливі кроки на шляху формування та розвитку інституту інтелектуальної власності, створення відповідного законодавчого поля, гармонізованого з міжна-

родними вимогами. У ст. 41 Конституції України проголошується право кожного громадянина «володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» [3].

На сьогоднішній момент розрізняють дві основні форми захисту:

1. Юрисдикційна (форма захисту, що проявляється у діяльності уповноважених державою органів із захисту порушених чи оспорюваних суб'єктивних авторських та суміжних прав. Суть її виявляється у тому, що особа, права та законні інтереси якої порушені неправомірними діями, звертається за захистом до державних чи інших компетентних органів, наприклад, до суду, до третейського суду, до вищого органу тощо, які уповноважені прийняти необхідні заходи для відновлення порушеного права та припинення правопорушення);

2. Неюрисдикційна (форма захисту, яка охоплює собою дії громадян та організацій із захисту авторських та суміжних прав, а також охоронюваних законом інтересів, що здійснюються ними самостійно, без звернення за допомогою до державних чи інших компетентних органів. У даній області спектр неюрисдикційних заходів захисту досить вузький і, по суті, зводиться до можливості відмови вчиняти певні дії на користь несправного контрагента: наприклад, автор має право відмовитися від внесення до твору змін та доповнень, не передбачених авторським договором, або від виконання договору в цілому у разі його недійсності).

Водночас, процес формування інституту інтелектуальної власності в Україні пов'язаний з низкою існуючих проблемних моментів, що позначається на розвитку науково-технологічного потенціалу та стримує становлення нової інноваційної моделі національної економіки, серед яких: проблеми регулювання відносин, що виникають між суб'єктами інноваційної діяльності при створенні об'єктів інтелектуальної власності в частині специфікації прав власності на результати науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, що фінансуються за рахунок державного бюджету або через державні заклади; забезпечення патентної чистоти продуктів інноваційної діяльності; колективного управління авторським і суміжними правами; придбання й оплати майнових прав на використання об'єктів інтелектуальної власності, комерційного використання інтелектуальної власності як нематеріальних активів тощо.

Таким чином, поняття «право інтелектуальної власності» та складові його правомочності щодо володіння, користування та розпорядження в сукупності з усією нормативною базою, що забезпечує їх застосування в економічній діяльності, являють собою інститути,

якими власність як цивільно-правова категорія реалізується у реальній господарській практиці, створюючи стимули та правила господарської поведінки.

Список використаних джерел

1. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. Київ: «Логос». 2003. 632 с.
2. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку: монографія В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Знання. 2008. 687 с.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР, зі змінами та доповненнями URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

НЕЦЬКА Л. С.,

*канд. юрид. наук, доц.,
завідувач кафедри господарського,
повітряного та космічного права
юридичного факультету,
Національний авіаційний університет, м. Київ*

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЄС НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЕЛЕКТРОННУ КОМЕРЦІЮ

Європейське законодавство про електронну комерцію постійно змінюється, долаючи нові виклики. Ще в грудні 2020 року Європейською комісією було опубліковано два важливих проекти: Акт про цифрові послуги (DSA) та Акт про цифрові ринки (DMA), а вже 5 липня 2022 року Європейський парламент їх пакетно прийняв. 19 жовтня 2022 року Регламент (ЄС) 2022/2065 Європейського Парламенту та Ради про єдиний цифровий ринок і внесення змін до Директиви 2000/31/ЄС (Закон про цифрові послуги) вступив у чинність [3]. Це суттєво вплинуло на впорядкування електронної комерції. Регламент забезпечує створення відкритих онлайн-ринків та захист прав користувачів у мережі Інтернет, доповнює існуюче галузеве законодавство у тій частині, де є прогалини стосовно відносин у цифровому середовищі, або де необхідні узгодження певних підходів при правозастосуванні. При цьому він не впливає на галузеве законодавство, яке продовжує

діяти. Тобто загальногалузеві правила онлайн і оффлайн залишаються однаковими, а їхнє неспівпадіння неприпустиме. Як зауважують аналітики, основне гасло здійснення цифрових послуг: «все що заборонено офлайн, має бути забороненим онлайн» [1]. Отже, електронна торгівля здійснюється за тими ж правилами, що й торгівля без онлайн платформ.

Важливий і обраний європейський підхід до нормотворення: нормативні акти про торгівлю, які є галузевими, не змінюються законами про цифрові (електронні) послуги. Таке правило має застосовуватися і при вдосконаленні відповідного законодавства в Україні.

Як відомо, за багатьох явних переваг цифрової трансформації все ж залишаються проблеми, що потребують нагального вирішення. Стосовно торгівлі у мережі Інтернет проблемою є обмін незаконними товарами, послугами та контентом. Має місце зловживання маніпулятивними алгоритмічними системами з метою обману користувачів. Великі цифрові платформи, які контролюють важливі екосистеми у цифровій економіці та фактично надають доступ компаніям до цифрових ринків, все частіше диктують несправедливі умови. Саме тому назріла потреба контролю і за цими великими онлайн-платформами, а також і за онлайн-пошуковими системами.

Регламент (ЄС) 2022/2065 передбачає здійснення певного моніторингу зазначених платформ, зокрема дуже великих, які охоплюють понад 10% користувачів з ЄС, проведення та надання ними першої щорічної оцінки ризиків до Комісії. Дуже великі онлайн-платформи та онлайн-пошукові системи зобов'язані виконати всі законодавчі вимоги щодо цифрових послуг по суті вже у першій половині 2023 року. Менші платформи повинні забезпечити відповідність положенням Регламенту з врахуванням встановленого подовженого строку і вийти на очікуваний результат у 2024 році.

Новелами законодавства ЄС про цифрові послуги є: боротьба з нелегальними товарами, послугами, зокрема шляхом застосування позначок, блокування чи видалення інформації про них; відстеження та ідентифікація продавців незаконних товарів на онлайн-ринках, їх перевірка; заборона на онлайн-платформах певних видів реклами, націленої на певні групи користувачів (неповнолітніх, представників окремих етносів, політичних поглядів і ін.); можливість оскарження рішення платформи щодо модерації вмісту; зобов'язання для дуже великих платформ і пошукових систем запобігати зловживанням їхніми системами на основі оцінки ризиків; заходи щодо прозорості функціонування онлайн-платформ; можливість для дослідників вивчати розвиток онлайн-загроз; нагляд за дуже великими платформами з боку Комісії [2].

Нові правила передбачають також дотримання принципу пропорційності, сприяють конкурентоспроможності та економічному зростанню, заохоченню інновацій, а також спрощують розширення масштабів для менших платформ, стартапів. Ці правила перебалансують обов'язки різних учасників онлайн-взаємодії: користувачів, платформ і органів державної влади. Зміни базуються на європейських цінностях, згідно з якими добробут громадян стоїть на першому місці.

Україна, рухаючись по шляху євроінтеграції, поступово має втілити у національне законодавство аналогічні положення для належного функціонування цифрових ринків та надання цифрових послуг. Вбачається, що для такої цілі потребує змін і чинне господарське та податкове законодавство.

Варто зауважити, що Директива 2000/31/ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» від 8 червня 2000 року визначає серед осіб, які отримують або надають інформаційні послуги в електронній комерції, як юридичних, так і фізичних осіб. Серед них – постачальники проміжних послуг. Виникає питання про їх правовий статус відповідно до національного законодавства, яке відстає. В Україні, наприклад, торговельну діяльність як господарську можуть здійснювати лише фізичні особи-підприємці. Тому давно назріла потреба врегулювати діяльність на онлайн-платформах фізичних осіб без статусу підприємців, оскільки вони теж здійснюють різновидову торгівлю і надають посередницькі послуги.

Важливо розуміти, що сучасна торгівля з появою можливості надання цифрових послуг, породила цілу індустрію супутніх послуг та розширила обсяги інформації, яка пропонується і на яку існує запит споживачів. На жаль, така інформація породила додаткові ризики. Недарма у Регламенті (ЄС) 2022/2065 значну увагу приділено відповідальності постачальників проміжних послуг, диференціації видів послуг. Наприклад, онлайн-платформи, такі як сайти соціальних мереж або онлайн-платформи, які дозволяють споживачам укласти дистанційні контракти з торговцями, потрібно визначати як постачальників послуг хостингу, які не тільки зберігають інформацію, надану одержувачами послуги на їхній запит, але й поширюють цю інформацію публічно за бажанням отримувачів послуги. Однак постачальників послуг хостингу не потрібно розглядати як онлайн-платформи, де публічне розповсюдження є просто незначною та суто допоміжною функцією, яка внутрішньо пов'язана з іншою послугою, або незначною функцією основної служби (*розділ коментарів інтернет-газети як допоміжний до основної послуги – публікації новин*).

Регламент стимулює постачальника до можливості звільнення від відповідальності за послуги «простої передачі» та «кешування», якщо той не має відношення до інформації, що передається або стає доступною. У зв'язку з цим вимагається не змінювати інформацію, яку він надає або робить доступною, негайно вживати заходів для видалення або заборони доступу до вмісту, як тільки стане відомо про незаконну діяльність або незаконний вміст.

У будь-якому випадку провайдери всіх типів непрямих послуг повинні діяти з дотриманням принципів добросовісності та належної обачності.

Визнаючи наявність проблеми законодавчого врегулювання онлайн торгівлі як юридичних, так фізичних осіб, враховуючи надання проміжних послуг, її недостатньої контрольованості в Україні, констатуємо, що без змін галузевих актів про торгівлю та відповідних положень Господарського кодексу України, зокрема в частині поняття підприємництва, його суб'єктів, торговельної діяльності, не обійтись. Потрібно врахувати ринкові перетворення та оновити норми права. Інакше матимемо неспівпадіння онлайн та офлайн формату послуг.

Зважаючи на тісний зв'язок онлайн-платформ вітчизняних провайдерів з такими платформами у країнах ЄС, окремі національні суб'єкти ринку цифрових послуг уже орієнтуються на нові вимоги Регламенту (ЄС) 2022/2065. Тим часом українські парламентарі вивчають досвід ЄС з метою внесення змін до чинного законодавства про цифрові ринки та електронну комерцію.

Список використаних джерел

1. Акт про цифрові послуги (DSA) та Акт про цифрові ринки (DMA): нові підходи ЄС до регулювання Інтернет-посередників. 7 жовтня 2022. URL: <https://dslua.org/publications/akt-pro-tsyfrovi-posluhy-dsa-ta-akt-pro-tsyfrovi-rynky-dma-novi-pidkhody-yes-do-rehuliuvannia-internet-poserednykiv/>

2. Закон про цифрові послуги: безпека та відповідальність учасників онлайн-взаємодії. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environment_pl

3. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act) (Text with EEA relevance). PE/30/2022/REV/1. Official Journal of the European Union. L 277/1. 27.10.2022. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>

ПАЛЬЧУК П. М.,
*канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права ФМТП,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАЦІЯМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розвиток суспільних відносин у світі та Україні на початку двадцятих років двадцять першого століття неможливо розглядати без врахування пандемії коронавірусної хвороби, а на сьогодні без урахування російської агресії та війни в Україні.

Беззаперечно, всі сегменти суспільного життя зазнали певного негативного впливу, що обумовлено веденням бойових дій на території України. Українське суспільство та відповідно органи державної влади мають здійснювати свою діяльність з урахуванням обмежень воєнного часу та вимог безпеки.

Отже, органи управління корпораціями з урахуванням вимог чинного законодавства мають використовувати різноманітні інструменти, які можуть забезпечити використання електронних та інформаційних технологій. Види інформаційних технологій та межі їх використання мають ґрунтуватися на відповідних положеннях законодавства та мають забезпечувати належне функціонування корпорації, безпеку працівників та інших суб'єктів, з якими корпорація вступає у правові відносини. Відповідні механізми правового регулювання управління корпораціями визначаються органами державної влади та власне органами корпораціями, компетенція яких має бути визначена з урахуванням обмежень та вимог воєнного часу.

Корпоративне законодавство в особі уповноважених органів державної влади формують систему вимог щодо варіативності корпоративного управління, що визначено положеннями Цивільного кодексу України [1], Закону України «Про акціонерні товариства» [2] та Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [3].

Зокрема, реалізуючи належні їм корпоративні права учасники (акціонери) корпорації забезпечують управління нею в межах закону та статуту (іншого установчого документу). Однією із форм реалізації управління корпорацією є участь таких учасників (акціонерів) в роботі вищого органу управління такої організації. Згідно положень статей 92 та 98 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 і законів України, які унормовують порядок створення та діяльність корпорацій вищим

органом юридичної особи корпоративного типу є загальні збори учасників (акціонерів).

Зокрема, ст. 38 Закону України «Про акціонерні товариства» загальні збори акціонерів можуть проводитися шляхом: очного голосування (далі – очні загальні збори); електронного голосування (далі – електронні загальні збори); опитування (далі – дистанційні загальні збори). При цьому законодавець не обмежує право акціонерів у праві вибору обирати спосіб проведення загальних зборів. Відповідні положення закріплені щодо товариств з обмеженою відповідальністю. Інші види корпорацій цілком обґрунтовано можуть використовувати відповідні правові конструкції за аналогією закону, враховуючи обмеження під час воєнного стану.

Таким чином з урахуванням безпекової складової загальні збори учасників (акціонерів) за власним рішенням або рішенням органів державної влади можуть проводити загальні збори в різний спосіб, зокрема дистанційно, з використанням належного програмного забезпечення, із використанням мережі Інтернет. Проте якщо щодо акціонерних товариств питання вирішується в імперативному порядку, то для інших видів корпорацій дане коло питань залишається власне на розсуд органів корпорації.

Проте слід звернути увагу, що цифрофізація суспільних відносин має як позитивні так і негативні прояви. Зокрема фахівці вказують, що учасники суспільних відносин також зазнають втрат майнового та іншого характеру внаслідок неналежного регулювання або використання цифрових технологій [4, с. 147].

Тому вбачається за доцільне, щоб у сфері корпоративних відносин в найважливіших сегментах держава в особі уповноважених органів здійснювала організаційне та нормативне регулювання. Насамперед, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку як орган державної влади визначала порядок проведення загальних зборів акціонерів, зокрема рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 06.03.2023 року № 236 [5]. Даний Порядок визначав порядок скликання та проведення загальних зборів акціонерів шляхом опитування, що не передбачає спільної присутності на них акціонерів (їх представників) та проводяться шляхом дистанційного заповнення бюлетенів акціонерами і надсилання їх до акціонерного товариства через депозитарну систему України. При цьому, відповідно до рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 16.02.2023 року № 154 у 2023 р. загальні збори акціонерів можуть бути проведені тільки як дистанційні загальні збори або очно, якщо на загальних зборах присутні всі акціонери [6]. У разі

неможливості проведення загальних зборів акціонерів акціонерного товариства або учасників корпоративного інвестиційного фонду у зв'язку з розташуванням акціонерних товариств або корпоративних інвестиційних фондів на тимчасово окупованих територіях, загальні збори акціонерів акціонерного товариства або учасників корпоративних інвестиційних фондів мають бути проведені протягом 90 днів після завершення дії воєнного стану.

Таким чином, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку як орган державної влади визначила порядок роботи вищого органу акціонерного товариства, але щодо функціонування інших видів органів акціонерного товариства відповіді не надає. Тому вбачається, що це має бути віднесено до компетенції саме загальних зборів акціонерного товариства, які мають визначити особливості діяльності органів товариства та посадових осіб товариства, прийнявши необхідні корпоративні нормативно-правові акти та за необхідності закріпити зміни в статуті.

Наприклад, щодо товариства з обмеженою відповідальністю законодавство не встановлює спеціальних вимог щодо порядку корпоративного управління в умовах воєнного стану. Проте органи та посадові особи товариства з обмеженою відповідальністю можуть діяти за аналогією закону. Зокрема, законодавець вказує у ст. 33 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», що загальні збори учасників передбачають спільну присутність учасників товариства в одному місці для обговорення питань порядку денного або можуть проводитися у режимі відеоконференції, що дозволяє бачити та чути всіх учасників загальних зборів учасників одночасно, чи із застосуванням інших засобів електронної ідентифікації.

Таким чином, для акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю питання корпоративного управління з використанням дистанційних механізмів є на базовому рівні визначеним. Але якщо для акціонерних товариств ці питання є досить чітко окреслені, то для товариств з обмеженою відповідальністю це тільки є передумовою для прийняття низки рішень, які можуть мати різне закріплення.

Насамперед, державний регулятор пропонує при проведенні загальних зборів акціонерних товариств в електронному форматі використовувати програмне забезпечення, яке надане Національним депозитарієм України, з можливою участю як самого депозитарію, так і депозитарних установ, які можуть виконувати і частину функцій щодо організації та проведення загальних зборів акціонерних товариств. Зокрема виконувати повноваження реєстраційної та лічильної комісії

при проведенні загальних зборів акціонерних товариств. Щодо дистанційної роботи наглядової ради або ради директорів то це вже внутрішня діяльність власне акціонерного товариства як різновиду корпорації. Але і в цьому випадку участь депозитарних установ та державного регулятора цілком можлива, дорадча або консультативна.

Щодо товариства з обмеженою відповідальністю законодавець в попередній період вказав (п.5¹ Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»), що у разі якщо в силу дії обмежувальних заходів у зв'язку із дією карантину на території України є неможливим проведення загальних зборів учасників в порядку, встановленому цим Законом, загальні збори учасників товариств, які є емітентами цінних паперів, можуть бути проведені дистанційно в порядку та строки, визначені тимчасовим порядком дистанційного проведення загальних зборів, затвердженим Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Але потрібно звернути увагу, що відповідні положення мають поширюватися в обов'язковому порядку виключно на емітентів цінних паперів та обмеження, які пов'язані із карантинном, але не воєнними діями.

Таким чином, щодо товариств з обмеженою відповідальністю такі товариства самостійно визначають особливості корпоративного управління в умовах воєнного стану та в разі необхідності розробляють положення щодо дистанційного (із використанням різних видів інформаційних технологій) управління справами. Вбачається, що держава має визначити державного регулятора, який має здійснювати методичне та організаційне забезпечення щодо підготовки та проведення загальних зборів учасників товариств з обмеженою відповідальністю, з урахуванням того що товариства мають право самостійно визначати організаційно-правові засади корпоративного управління в корпораціях даного виду.

Насамперед це визначення (можливість обрання) програмного забезпечення та унормування інших питань пов'язаних із управлінням товариством, унормовуючи відповідні положення у статуті, інших локальних нормативно-правових актах, а також в корпоративному договорі, укладеному учасником товариства або іншими суб'єктами, які зацікавлені належній організації ведення справ корпорації.

Під час проведення загальних зборів в режимі відеоконференції (дистанційному форматі) мають бути унормовано питання щодо ідентифікації учасників, порядку голосування та підведення підсумків голосування, ведення та підписання протоколу загальних зборів, зберігання матеріалів, в тому числі відеозапису проведення загальних

зборів. Поряд з цим органами державної влади мають бути розроблені та/або рекомендовані відповідні електронні ресурси, які можуть використовуватися при здійсненні управлінської діяльності корпораціями. При цьому має бути збережено баланс публічних та приватних інтересів щодо реалізації своїх прав учасниками корпоративних відносин. Слід виходити із того що імперативні положення щодо обов'язковості застосування вимог щодо використання продуктів технологій, які належать виключно суб'єктам публічних повноважень може розглядатися як втручання держави у корпоративні відносини, які за своєю природою є приватноправовими. Але дана теза не може поширюватися на корпорації, одним із учасників яких є суб'єкт публічних відносин.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (дата звернення 01.05.2023).

2. Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n302> (дата звернення 01.05.2023).

3. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>. (дата звернення 01.05.2023).

4. Вінник О.М. Цифрові права громадян в умовах війни. *Деокупація. Юридичний фронт [Електронне видання]: матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.)* / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С. 147-149.

5. Порядок скликання та проведення дистанційних загальних зборів акціонерів : затв. Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 06.03.2023 р. № 236. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236863-23#Text>. (дата звернення 01.05.2023).

6. Щодо визначення особливостей проведення загальних зборів акціонерних товариств та загальних зборів учасників корпоративних інвестиційних фондів на період дії воєнного стану у 2023 році : рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 16.02.2023 р. № 154. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0154863-23#Text>. (дата звернення 01.05.2023).

ПОГАРЧЕНКО Т. В.,
*канд. юрид. наук, доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права ФМТП,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

ЦИФРОВА СТРАТЕГІЯ ЄС СТОСОВНО УКРАЇНИ

Роль Європейського Союзу у розбудові України важко переоцінити, адже шлях до ЄС є вагомим стимулом для реформування нашої держави і виходу на один рівень з провідними економічно-розвинутими країнами Європи. Крім того, Європейський Союз за весь період незалежності України став надійним партнером у наданні нашій державі підтримки щодо реформування різних сфер соціально-економічного розвитку України та щодо європейської інтеграції. Так, з початку повномасштабної російської агресії допомога ЄС сягнула 69 мільярдів євро [1]. А з 2016 року Європейський Союз підтримує цифрову трансформацію України із загальним бюджетом понад 51 мільйон євро [2]. Адже на сьогодні серед пріоритетних секторів співпраці України та ЄС є комунікації та ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології) [3].

У березні 2023 р. було оприлюднено щорічний Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік [4]. Наразі Україна вже виконала 72% всіх зобов'язань, передбачених Угодою, яка є важливим елементом інтеграції України до внутрішнього ринку Євросоюзу. Загальний прогрес виконання Угоди за 2022 рік збільшився на 9%. Найбільший прогрес досягнутий у таких сферах: інтелектуальна власність – 94%, управління державними фінансами – 90%, статистика та обмін інформацією – 96%, юстиція, свобода, безпека, права людини – 91%, гуманітарна політика – 91% [4].

Важливим етапом на шляху до євроінтеграції нашої держави стало прийняття рішення на засіданні Ради Європейського Союзу 23 червня 2022 р. надати Україні статус офіційного кандидата на вступ до ЄС. Цей статус дає можливість скористатись таким інструментом допомоги, як фінансова програма, що допомагає країнам-кандидатам проводити політичні, інституційні, соціальні та економічні реформи, необхідні для вирішення складних переговорів з ЄС, які розпочинаються після отримання статусу кандидата.

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 [5], серед чинників, що стримують розвиток регіонів і держави в цілому, визначено низький рівень цифровізації регіонів

і цифрової обізнаності. Досвід європейських країн свідчить про суттєвий вплив здійснених заходів щодо цифрових компетентностей населення на розвиток економіки та конкурентоспроможність країн ЄС на міжнародному рівні. Так, Європейський Парламент і Рада ЄС 22 травня 2018 р. ухвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018/С 189/01), в якій цифрова компетентність визнана однією з восьми ключових компетентностей для повноцінного життя та діяльності громадян ЄС.

Події останніх років призвели до економічної кризи в Україні, тому слід знаходити і впроваджувати такі способи розвитку, які допоможуть країні швидко відновитися та повернутися до нормального життя, залучати інвестиції та стимулювати довгострокове економічне зростання. Так, сучасним та ефективним способом розвитку та відновлення економіки є цифровізація. Тому для зростання потенціалу країни потрібно провести цифровізацію державного, реального та фінансового сектору економіки. Ця концепція потребує розробки нормативно-правової бази підтримки цифрової трансформації. Держава повинна стати ініціатором цифрових інновацій в Україні й активно брати участь у кожному етапі їх створення.

Так, створена Президентом України, Національна рада з відновлення України від наслідків війни запропонувала у липні 2022 р. Проєкт Плану відновлення України, який є унікальним шансом не тільки відшкодувати збитки, завдані війною, а й прискорити економічне зростання та підвищити якість життя в Україні [6]. Для досягнення цілей щодо відновлення нашої держави Національна рада з відновлення України від наслідків війни визначила в цьому Плані 15 «Національних програм», реалізація яких передбачається в декілька етапів: «Воєнна Економіка» (2022), «Після-Воєнна Відбудова» (2023-2025), «Нова Економіка» (2026-2032). Серед цих програм особливу увагу приділено Цифровій державі [6].

5 вересня 2022 року Європейська Комісія підписала угоду про приєднання України до програми «Цифрова Європа» (Digital Europe Programme) як асоційованої країни. Digital Europe Programme – програма, комплементарна до програми «Горизонт Європа», – розпочалася 2021 року і триватиме до 2027. Участь країн у Програмі передбачає сплату внесків. Але ЄС звільнив Україну від їх сплати у 2021-2022 роках та надав знижку 95% на фінансові внески протягом 2023-2027 років. Ця програма спрямована на забезпечення цифровими технологіями підприємств, громадян і державних адміністрацій. Угода наблизить Україну до цифрового безвізу в ЄС як елементу розбудови цифрової стійкості економіки України. Цьому сприятимуть

задекларовані Комітетом Верховної Ради України з питань цифрової трансформації в січні 2023 р. законодавчі ініціативи щодо продовження інтеграції законодавства України з питань цифрової трансформації до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС) та спільного фінансування розвитку цифрової інфраструктури регіонів, їх швидкого післявоєнного відновлення шляхом об'єднання ресурсів у співпраці з міжнародними компаніями [7].

У лютому 2023 року Міністерство цифрової трансформації України повідомило, що ЄС запускає проєкт «Цифрова трансформація для України» (DT4UA) та виділяє на це 17,4 млн євро допомоги. Головним завданням цієї програми, яка буде тривати до квітня 2025 р., є допомога Україні запровадити ефективні, доступні та безпечні державні послуги, а також швидко реагувати на виклики війни. Напрями фінансування ЄС визначив наступні: розвиток цифрових послуг та застосунку Дія; вдосконалення обміну даними між реєстрами та держустановами; розвиток інфраструктури електронної ідентифікації відповідно до регламенту eIDAS; розвиток системи електронного управління, що дозволить прозоро розглядати кримінальні справи [2]. За виділені кошти Україна вдосконалив цифрову інфраструктуру, реєстри та публічні електронні послуги відповідно до стандартів ЄС.

Крім того, Комітет з питань цифрової трансформації продовжує працювати над наближенням законодавства України з питань цифрової трансформації до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС) та виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції. Так, 16 грудня 2020 року був прийнятий Закон України «Про електронні комунікації», який встановив європейські підходи регулювання сфер електронних комунікацій та радіочастотного спектра з урахуванням положень Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1972 від 11 грудня 2018 року про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій. Крім того, 01 грудня 2022 р. прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації», який набуде чинності 31 грудня 2023 р. Цим законом приводиться процедура надання електронних довірчих послуг та послуг електронної ідентифікації у відповідність до європейських процедур. Зокрема, це стосується кваліфікованих електронних підписів і печаток. Новела Закону – визнання Україною електронних підписів

ЄС. Це дозволить українцям використовувати кваліфіковані підписи, отримані в ЄС, щоб мати послуги в Україні. Також це спростить електронну взаємодію з європейськими партнерами при веденні бізнесу. [7].

Отже, вищезазначені два основні євроінтеграційні галузеві закони були прийняті для наближення України до цифрового ринку ЄС. Разом з тим, за останні роки було розроблено численну кількість законопроектів, що в тій чи іншій мірі стосуються сфери ІКТ та «цифровізації», частина яких вже прийнята Верховною Радою України. Хоча ця сфера продовжує потребувати, з точки зору правового забезпечення, суттєвої структуризації, доопрацювання відповідно до існуючих потреб та сучасних викликів. Тому питання щодо імплементації норм українського законодавства до законодавства ЄС у сфері цифрової трансформації залишається і надалі одним із найбільш пріоритетним, вирішення якого, за допомогою програм фінансування Євросоюзу, дозволить забезпечити розвиток демократії, створення нових робочих місць та економічне зростання України, що безперечно підвищить якість життя громадян нашої держави.

Список використаних джерел

1. Інтерв'ю Глави представництва ЄС в Україні Матті Маасікас. URL: <https://www.rfi.fr/uk/україна/20230530-я-відчуваю-як-формується-українська-нація-посол-єс-в-україні> (дата звернення: 30.05.2023).

2. 17,4 млн євро на цифрову трансформацію: Євросоюз запускає проєкт підтримки України у сфері діджитал. Офіційний веб-сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/174-mln-evro-na-tsifrovu-transformatsiyu-evrosoyuz-zapuskae-proekt-pidtrimki-ukraini-u-sferi-didzhital> (дата звернення: 01.05.2023).

3. Допомога ЄС. Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/dopomoha-yes> (дата звернення: 01.05.2023).

4. Оприлюднено щорічний Звіт про виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/opryliudneno-shchorichnyi-zvit-pro-vykonannia-uhody-pro-asotsiatsiiu-ukraina-ies> (дата звернення: 01.05.2023).

5. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки: постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text> (дата звернення: 01.05.2023).

6. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Діджиталізація». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/digitization.pdf> (дата звернення: 10.05.2023).

7. Комітет з питань цифрової трансформації інформує про підсумки роботи за 2022 рік та плани на 2023 рік. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/231970.html (дата звернення: 01.05.2023).

ПУСТОВІТ Ж. М.,
канд. юрид. наук, доц.,
Колегія адвокатів KRIMHAND,
м. Дортмунд, Німеччина

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ У НІМЕЧЧИНІ

За останні роки світ досить динамічно змінюється, що обумовлено новими викликами, які заповнюють наше життя.

Сучасні світові тенденції мають один спільний пріоритет – становлення цифрової економіки, що є запорукою економічного зростання будь-якої держави. Йдеться насамперед про покращення якості життя та послуг.

Нині змінилися традиційні ринкові структури та з'явилися нові бізнес-моделі: товари рекламуються та розповсюджуються через мобільні додатки, в онлайн-режимі проводяться заняття, зустрічі, конференції, семінари тощо.

Цифрові зміни не тільки забезпечують появу нових продуктів та послуг, але й змінюють традиційну ринкову економіку.

В даній статті особливу увагу хотілося б звернути на поняття та основні властивості цифрової економіки у Німеччині, існування та розвиток якої не є можливим без розвитку цифрових технологій та цифровізації.

Динамічний розвиток цифрової економіки в Німеччині є результатом швидких цифрових змін.

Наразі в Німеччині не існує жодної сфери, якої б не торкнулася цифровізація, на якій базується цифрова економіка.

На сьогодні близько 20 мільярдів пристроїв та машин підключено до мережі Інтернет, а до 2030 року очікується, що згадана цифра збільшиться до пів трильйона.

Цифрова економіка за рахунок інтелектуально-виробничого процесу в промисловості впливає також на підвищення якості виробництва. Таким чином, беруться до уваги індивідуальні запити клієнтів та розробляються нові промислові продукти і бізнес-моделі [1].

Не можливо говорити про цифрову економіку Німеччині, не визначивши її поняття. Отже, що ж являє собою цифрова економіка?

Поняття «цифрова економіка» вперше з'явилося у 1995 році, але, разом з тим, єдиний науковий підхід щодо визначення цього поняття поки що відсутній, тому для розуміння змісту цього поняття необхідно проаналізувати хоча б декілька полярних точок зору.

Відомий канадський вчений Дон Тапскотт у своїй книзі «Цифрова економіка: перспективи та небезпека в епоху мережевого інтелекту» розглядав цифрову економіку як можливість вільного доступу до інформації та передачі знань через кордони [2, с.64].

Алекс Остервальдер під цифровою економікою вбачає певну цифрову модель, за допомогою якої бізнес-моделі підприємств реєструються, аналізуються і моделюються. Йдеться про те, що бізнес-модель надає можливість логічно обґрунтувати те, як та чи інша організація створює і фіксує ту чи іншу цінність [3, с.46].

Німецький вчений Йорн Ленгсфельд вважає, що цифрову економіку в функціональному сенсі варто розглядати як сукупність дій і засобів цільової процедури для задоволення потреб людини, які засновані на використанні цифрових інформаційно-комунікативних технологій [4].

Професійний словник економічних термінів «Gabler Wirtschaftslexiko» пропонує наступне визначення цифрової економіки: «Цифрова економіка (Інтернет – економіка) – це економіка, яка використовує комп'ютерні мережі для забезпечення зв'язку, взаємодії і транзакцій в глобальному середовищі»[5].

Але, варто зазначити, що дане визначення не зовсім чітке. Наприклад, Кай Хебенстрейт дуже вірно підкреслює, що цифрова економіка не може існувати лише в глобальному середовищі.

І це абсолютно вірно, оскільки цифрова економіка також може розвиватися і локально. Досвід показує, що бізнес більшості відомих підприємств досить часто розвивався спочатку на місцях, а потім перетворювався з локальних підприємств в транснаціональні корпорації, які з часом «вливалися» в глобальні процеси. Саме такий шлях є більш природним для розвитку підприємств. Яскравим прикладом цьому є всесвітньо відома нині компанія «Facebook» [6].

Тут варто зробити висновок про те, що цифрова економіка – це економіка, яка заснована на цифрових технологіях та є основною рушійною силою, що впливає на зміни в кожній сфері суспільного життя.

Цифрова економіка має своє цільове призначення. З одного боку, вона намагається пояснити вплив технологій на закони економіки, а з іншого боку, вона намагається пояснити, як технології впливають на конкретні економічні процеси та як можна це використати. В центрі уваги цифрової економіки є не масове виробництво, а інформація у цифровій формі.

Тут варто чітко розуміти, що цифрову економіку ні в якому разі не можна плутати з Інтернет-економікою, так як перша набагато складніша за своєю природою. Інтернет-економіка має свою специфіку, оскільки залежить від підключення до Інтернету, отримуючи від нього певну економічну цінність. А цифрова економіка йде далі, включаючи в себе всі економічні процеси, які мають місце в державі (наприклад, транзакції).

Цифрова економіка діє за іншими правилами, аніж промислова (індустріальна) економіка.

Спочатку варто звернути увагу на класичне ядро економіки, яке включає в себе: виробництво, розподіл, споживання товарів та послуг, дарування, повернення та обмін товарів; воно визначає відносини поміж усіма сторонами; передбачає зобов'язання (соціальні, фінансові) на тепер та в майбутньому; структуру, за допомогою якої задовольняються потреби тощо.

Наразі, цифрова економіка має певний вплив на класичну економіку, що є цілком природним в сучасних умовах. З появою цифрової економіки класична економіка почала повільно втрачати свої позиції. Про що йдеться?

Тут варто чітко зрозуміти, що, по-перше, цифрові технології дозволяють реєструвати і оцінювати моделі поведінки людей, при цьому, правильно зібрана інформація має велике значення для прозорості ринку.

По-друге, цифрова економіка також змінює управління і організацію в компаніях. На підприємствах всі процеси можна виміряти, проаналізувати та оптимізувати. Це все можна застосовувати і при роботі з людьми. Очікування професійних результатів тісно пов'язане з новим типом лідерства і культури керівництва. Наприклад, часто менеджери виконують паралельно і роль тренерів професійної команди, яка працює задля досягнення чітко поставлених цілей.

Необхідні для цього методи та процеси використовуються не лише в Німеччині, але й в всьому світі, оскільки довели свою ефективність та дієвість.

По-третє, на відміну від грошей, не існує єдиного підходу щодо цінності даних, внаслідок чого поточні і майбутні витрати на безкош-

товний продукт не відомі жодній зі сторін (не вказується ціна, хоча оплата здійснюється з урахуванням даних).

По-четверте, сильні та слабкі сторони окремих бізнес-моделей урівноважують одна одну, надаючи значно більше переваг для клієнтів.

По-п'яте, цифрові блоки будь-якої бізнес-моделі більш гнучкі аніж статичні компоненти, оскільки функціональність цифрового програмного забезпечення можна циклічно оптимізувати для задоволення потреб користувачів [6].

Разом з гнучким, обмеженим у часі та орієнтованим на результат плануванням проєктів, цифрові компанії стають більш ефективними та дієвими.

Таким чином, ядро цифрової економіки включає в себе можливість швидко змінювати частини бізнес-моделі або змінювати напрям розвитку бізнес-моделей. Імпульси до змін диктує не галузь, а власні клієнти, з якими відбувається по суті безперервний діалог [6].

Як правило, цифрова економіка не можлива без впровадження процесів цифровізації.

Природа та вимоги цифрової економіки зобов'язують бізнес постійно діяти та розвиватися, оскільки такі вирішальні фактори, як культура лідерства, вимір успіху, робочі та організаційні процеси, безперервні інновації постійно змінюються. Це все відбувається циклічно та безперервно, з урахуванням наявних потреб клієнтів.

Управління і контроль компанії на основі даних дозволяє розробляти нові ідеї та створювати додану вартість безпосередньо разом із ринком. В основі цього всього лежить не власний продукт, а всі послуги, що задовольняють загальні потреби клієнта.

Цифрова економіка передбачає перехід від попиту до пропозицій. Все це означає те, що продукція стає все менш важливою у порівнянні з допоміжними послугами, пов'язаними з використанням продукту.

Цифрова економіка також передбачає зміни в стратегічному мисленні підприємців, оскільки стратегічні підходи швидше знайдуть необхідний капітал (венчурний капітал) і необхідну технологію для реалізації. Зосередження уваги на потребах і користі значно спрощують технологічний шлях. Необхідність адаптації до цифрових змін передусім мають чітко усвідомлюватися підприємцями.

Наприклад, такі лідери цифрових технологій як «Facebook» чи «Amazon» створюють необхідну додану вартість на нішевих ринках («Amazon Fresh» і «Now» в Берліні).

Загалом, від підприємств, що працюють в цифровому форматі не варто очікувати «стратегічного вибуху», оскільки вони орієнтовані більше на нішеві ринки, які надають можливості швидко навчатися та

забезпечують низькі інвестиційні ризики для іміджу того чи іншого бренду. Якщо підприємства усвідомлюють наявність потенціалу нішевого ринку, то вони миттєво адаптують отримані знання [6].

Підприємства, що обрали цифровий формат для своєї діяльності можуть формувати відповідну культуру та поведінку.

Йдеться про те, що використання інноваційних цифрових додатків впливає на нові моделі поведінки.

Таким чином, цифрові зміни – це передусім зміни, що пов’язані з людським досвідом, поглядами та поведінкою. Наслідки такої трансформації у поведінці впливають на соціальні цінності, соціальну взаємодію та економіку. Цифрова економіка передбачає передусім цифровізацію, яка передбачає обмін послугами між учасниками ринку для створення доданої вартості і організації суспільства, в якому реалізуються бізнес-проекти, процеси, проекти та послуги, що засновані на програмних рішеннях. Саме на програмне забезпечення покладаються ті завдання, які раніше виконували люди. Провідну роль в цифровізації відіграють дані учасників ринку та взаємодія з ними.

Список використаних джерел

1. Digitalwirtschaft [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.businessinsider.de/gruenderszene/lexikon/begriffe/digitalwirtschaft/> (дата звернення: 20.05.2023).

2. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. New York: McGraw-Hill, 1996. P.64.

3. Osterwalder A. and Pigneur Y. Business Model Generation. Self-Published /Wiley, New Jersey, 2010.281.P.46.

4. Jön Lengsfeld. Digitale Ökonomie. URL: <https://joernlengsfeld.com/de/definition/digitale-oekonomie/> (дата звернення: 28.05.2023).

5. Wirtschaftslexiko. URL: <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/internetoekonomie-38731> (дата звернення: 28.05.2023).

6. Kai Hebenstreit Digitale Ökonomie – Chancen und Risiken für KMU (Analyse) URL: <https://www.manymize.com/digitale-oekonomie-analyse-kmu/> (дата звернення: 28.05.2023).

РИЖЕНКО Н. О.,

*канд. юрид. наук, доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
ФМТП, адвокат,*

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ ОНЛАЙН

Цифрова трансформація створює нові та унікальні можливості для усіх сфер життя суспільства.

За допомогою цифрових інструментів ми можемо фактично відмовитися від ведення документообігу в паперовому варіанті, вести ділові переговори та зустрічі онлайн, перебуваючи, навіть, на різних континентах.

Не оминули ці зміни і судову систему України. Так, з кінця 2017 року у судах діє Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, що дозволяє подавати процесуальні документи, проводити судові засідання в дистанційному режимі.

В роботі ми більш детально розглянемо порядок проведення судових засідань в режимі відео конференції поза межами приміщення суду.

За правилами ст. 212 ЦПК України [6], учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судові засідання визнана судом обов'язковою; учасник справи подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи; учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного підпису згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів); під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), учасники справи можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення

суду з використанням власних технічних засобів. Підтвердження особи учасника справи здійснюється із застосуванням електронного підпису, а якщо особа не має такого підпису, то у порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України; ризики технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи, який подав відповідну заяву; суд може постановити ухвалу про участь учасника справи у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду, визначеному судом; свідок, перекладач, спеціаліст, експерт можуть брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно в приміщенні суду; у клопотанні про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду в обов'язковому порядку зазначається суд, в якому необхідно забезпечити її проведення. Таке клопотання може бути подано не пізніше як за п'ять днів до відповідного судового засідання; копія ухвали про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду негайно надсилається до суду, який зобов'язаний організувати її виконання, та особі, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відео конференції; суд, який забезпечує проведення відеоконференції, перевіряє явку і встановлює особи тих, хто з'явився, а також перевіряє повноваження представників; використовувані судом і учасниками судового процесу технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення та звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам судового процесу має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового засідання, ставити запитання і отримувати відповіді, здійснювати інші процесуальні права та обов'язки; відеоконференція, у якій беруть участь учасники справи, фіксується судом, який розглядає справу, за допомогою технічних засобів відео- та звукозапису. Відео- та звукозапис відеоконференції зберігається в матеріалах справи; суд у порядку, передбаченому цією статтею, за власною ініціативою або за клопотанням учасника судового процесу, який тримається в установі попереднього ув'язнення або в установі виконання покарань, може постановити ухвалу про його участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні такої установи. При цьому дії, передбачені частиною дев'ятою цієї статті, здійснюються службовою особою такої установи.

Вищою радою правосуддя 17.08.2021 року рішенням № 1845/0/15-21 затверджено Положення про порядок функціонування окремих

підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи [3].

Положення визначає порядок функціонування в судах та органах системи правосуддя окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, зокрема підсистем «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистеми відеоконференцзв'язку; порядок вчинення процесуальних дій в електронній формі з використанням таких підсистем; особливості використання в судах та органах системи правосуддя іншого програмного забезпечення в перехідний період до початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи у складі всіх підсистем (модулів).

У розділі III Порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС зазначеного Положення міститься підрозділ 3 Підсистема відеоконференцзв'язку, який визначає порядок та правила проведення судового засідання в режимі відео конференції поза межами приміщення суду за допомогою:

- свого Електронного кабінету та власних технічних засобів;
- технічних засобів іншого суду;
- в установі попереднього ув'язнення, установі виконання покарань або медичному закладі – технічних засобів, наявних у відповідній установі.

Щодо участі в судовому засіданні в режимі онлайн за допомогою власних технічних засобів – Державним підприємством «Центр судових сервісів» розроблено детальну Інструкцію користувача підсистеми відеоконференцзв'язку [1]. Зазначена інструкція є простою для сприйняття та доступною у використанні, а тому, навіть, маючи досвід, першого судового засідання у режимі відео конференції за допомогою власних технічних засобів, користувач швидко та легко пройде етап реєстрації на те чи інше судове засідання, де він є стороною, представником чи іншим учасником процесу.

Так, спершу користувач має зареєструватися в Електронному кабінеті. Учасник справи також повинен перевірити наявні у нього власні технічні засоби на відповідність технічним вимогам, визначеним Інструкцією користувача підсистеми відеоконференцзв'язку, для роботи із системою відеоконференцзв'язку.

Однією з програм, за допомогою якої можна взяти участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, є сервіс «EASYCON» [5].

Для реєстрації в цій програмі потрібно мати електронний підпис.

Закон України «Про електронні довірчі послуги» [4] визначає електронний підпис як електронні дані, які додаються підписувачем

до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис.

Щоб отримати електронний підпис, потрібно звернутися до одного з надавачів послуги. Для цього заповнити реєстраційну форму та вказати паспортні дані й номер платника податків.

Перелік надавачів електронних довірчих послуг міститься на сайті Міністерства цифрової трансформації України [2]. Зокрема, безкоштовно надають підпис Інформаційно-довідковий департамент Державної податкової служби та АЦСК МВС, а також ряд банків, клієнтами якого є ті чи інші особи та інші установи.

У день судового засідання учасник повинен: за 10 хвилин до початку судового засідання авторизуватись у системі сервісу «EASYCON»; активувати технічні засоби – мікрофони, навушники тощо; очікувати запрошення секретаря судового засідання до участі в ньому; на початку відеоконференції показати свій паспорт або інший документ, що посвідчує особу.

Щодо участі в судовому засіданні в режимі онлайн за допомогою технічних засобів іншого суду – тут все значно простіше для учасника процесу. Такій особі лише потрібно прибути до суду з яким ухвалою суду у провадженні якого перебуває справи призначено відео конференцію, мати при собі паспорт або інші документи, що посвідчують особу. Всі інші організаційні та технічні моменти щодо налаштування зв'язку та його встановлення, належну якість зображення та звуку, інформаційну безпеку забезпечує такий суд в особі відповідального працівника цього суду.

Особа, яка утримується в установі попереднього ув'язнення, установі виконання покарань або медичному закладі може брати участь в судовому засіданні в режимі онлайн, безпосередньо знаходячись, в установі попереднього ув'язнення, установі виконання покарань або медичному закладі за допомогою технічних засобів, наявних у відповідній установі з використанням Електронного кабінету установи або кабінету її службової особи. Технічну можливість участі у відеоконференції, належну якість зображення та звуку, інформаційну безпеку тощо забезпечує така установа.

Проаналізувавши наведені вище норми, правила та положення, слід зазначити, що цифрова трансформація сприяє економії часу та коштів, так як учасники процесу не повинні витрачати час та кошти на приїзд до суду, певною мірою сприяє забезпеченню екологічної безпеки, оскільки зменшення випадків користування транспортом призводить до менших викидів в повітря продуктів палива, дозволяє учасникам процесу, особливо, адвокатам, більш продуктивно

використовувати та планувати свій робочий графік, з тих підстав, що, не витрачаючи час на проїзд, а відвідуючи судові засідання онлайн, у власному кабінеті чи іншому приміщенні, адвокат не витрачає час на дорогу і, відповідно, може взяти участь у більшій кількості судових засідань. І вище нами наведено лише декілька позитивних моментів цифрової трансформації судової влади України, а тому такі явища і процеси є позитивними глобально для розвитку економіки, інших сфер життя та суспільства, в цілому.

Список використаних джерел

1. Інструкція користувача підсистеми відеоконференцзв'язку: сайт URL: <https://wikiccs.court.gov.ua>
2. Міністерство цифрової трансформації України: сайт URL: <https://thedigital.gov.ua>
3. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя 17.08.2021 № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.
4. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
5. Сервіс «EASYCON»: сайт URL: <https://easycon.com.ua/site/manual>
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

СОФІЮК Т. О.,

*канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права ФМТП,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

ПРАВО НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ СВОБОДУ ЯК НЕОБХІДНІСТЬ

Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей (ст. 23 Конституції України).

Всі ми по черзі проходимо через одні й ті ж роздуми, однак для кожного з нас вони видаються чимось новим, несподіваним. Наші страждання анітрохи не слабшають від того, що ті, які жили до нас, зносили ті самі страждання; зате жодна з наших радощів не втрачає своєї сили від того, що наші спочилі батьки зазнавали подібних же радощів. Життя завжди однаково і нескінченно повторюється, – ось загальне місце, яке так само старе, як саме життя. Але ми надаємо цьому незмінному життю, його радощам і стражданням, які хочемо зробити своїми, той, непіддатний визначенню, відтінок, який називається особистістю.

Дослідженням регулювання особистих немайнових прав, пов'язаних із правом фізичної особи на індивідуальність, займалися такі вчені, як В. І. Бобрик, Б. М. Гоголь, Ю. О. Заїка, Л. П. Коваленко, Н. В. Коробцова, О. В. Кохановська, О. О. Кулініч, С. О. Сліпченко, Р. О. Стефанчук, О. І. Харитонова, С. І. Чорноченко, С. В. Ясечко та інші. Проте у вітчизняній цивілістиці до цього часу не звернено належної уваги на питання узгодження зростаючої суспільної солідарності з правом людини на індивідуальність. Це зумовлює необхідність з'ясування викликів і перспектив для інтелектуальної свободи у масових суспільствах. Сучасні вчені торкалися деяких аспектів зазначеної проблеми. Зокрема, було досліджено захист честі та гідності за законодавством країн континентальної Європи [1]. Проте така обставина, як визначення загроз для права людини на індивідуальність, що існують в сучасному світі, потребує додаткового вивчення.

Завданням наукової доповіді є обґрунтування необхідності законодавчого закріплення права людини на інтелектуальну свободу як невід'ємної складової права фізичної особи на індивідуальність.

Додержання рівноваги, узгодження зростаючої індивідуальності зі зростаючою солідарністю – таке завдання, яке доводиться вирішувати сучасним суспільствам [5, С. 433-434].

Тяжким злом є не шалений конфлікт між частинами істини, а спокійне пригнічення однієї її половини; доки люди мусять слухати обидві сторони, завжди залишається якась надія; і саме коли вони приділяють увагу лише одній з них, помилки грубнуть до стану упереджень, а сама істина перестає справляти вплив істини, зазнаючи перебільшення і тому перетворюючись на фальшивку. І оскільки існує мало властивостей розуму, рідкісніших, ніж суддівський дар, що надає змогу проводити інтелектуальний судовий процес між двома сторонами питання, коли адвокатом представлена тільки одна сторона, то шанси на перемогу істини пропорційно залежать від того, наскільки кожна її сторона, кожна точка зору, котра втілює якийсь із фрагментів

істини, не тільки знайде собі адвокатів, але й отримає такий захист, який приверне до себе увагу судді. А що панівна точка зору на будь-яке питання рідко чи й ніколи не являє собою всієї істини, то решта істини має змогу потрапити до нас лише через зіткнення протилежних точок зору [5, С. 62].

У житті протилежні думки і пристрасті приходять звичайно до згоди тільки за допомогою взаємних поступок, і навіть ті з них, які торжествують, виявляються потім більш поміркованими [5, С. 105-106].

«Властивість істини, сказав Гюго, ніколи не доходить до крайнощів».

Саме опозиція іншого способу утримує кожен з них у межах розуму й здорового глузду [5, С. 57].

Ми живемо в світі коротких текстів, лайків, твіттеру, які ми «неправильно» читаємо. Людина, відкриваючи текст, після трьох перших рядків думає, що може його критикувати та коментувати. Люди відучилися розуміти. Сто знаків – це багато, а тисяча – це надто багато. Діалог стає можливим та ефективним, коли цінують думку експертів. Коли співрозмовники беруть до уваги всі версії правди. Проте нинішній час – відкидання авторитетів. Їм часом роблять ситуативні компліменти, а при виборі рішень їхня думка не є авторитетною. У міжлюдському спілкуванні спрацьовує ефект Фейсбуку, коли думка експерта тут же висміюється критичним постом невігласа, який збирає більше лайків, ніж автор, оскільки його думка емоційніша. Отож думка експерта буде впливовою лише тоді, коли інші люди будуть готові до неї прислухатися [6].

Творча громадська діяльність була завжди вільною діяльністю особистості, тоді як суспільний примус, в якій би формі він не виявлявся, може діяти лише регулюючим, але ніяк не творчим чином.

Пандемія підкреслила те, що і так уже існувало – проблему спілкування, стосунків і взагалі психічної адаптації в епоху високорозвинутих технологій, які породили надшвидкий темпоритм життя. Ще Вальтер Бенямін казав, що людство так і не пододало свій страх перед модернізацією і технічним прогресом. Психіка ж запускає захисні механізми. Це вигорання, втома, необхідність відпочинку. Або, може, втрата глибинного зв'язку з Іншим, екзистенційна самотність, яку ніхто не хоче назвати її справжнім іменем [3].

Думати в метушні чи в колективі неможливо. Для думання потрібна самотність. А «нормальна» людина сьогодення лягає спати з телефоном і з ним же прокидається – з приладом, який допомагає нам спілкуватися. Думка, що можна провести час у тиші і на самоті, багатьох лякає. Сучасні люди хибно асоціюють самоту із самотністю, і тому бажання самозаглибитись часто трактується як спроба втекти від життя [2].

Слово «самотність» означає комплекс почуттів соціальної «ізоляції», соціальної «відокремленості» індивідуума щодо об'єктів свого спілкування. Цей комплекс соціальної «ізоляції» виступає, як контраст до почуття спілкування. Зміна в індивідуумі повинна бути такою, що внаслідок її деякі, resp. [resp. скор. respective, означає: «або ж за певних обставин, за певних умов»] всі об'єкти спілкування в тому чи іншому вигляді залишають індивідуума або відштовхують його від себе, або ж, що ця зміна змушує самого індивідуума «піти» від об'єктів спілкування. Всі почуття ізоляції супроводжуються, принаймні мінімально, почуттям «примушеності бути одним», «бажанням бути не одним» і «бажанням бути разом», тому що почуття спілкування поряд з почуттями «відлюдкуватості» майже завжди містять, принаймні мінімально, і почуття «товариськості». Почуття «відкинутості», «покинутості», «роз'єднаності», взявши гору над позитивними почуттями «ізоляції», доводять стан «самоти» («Einsamkeit») до стану «самотності» («Vereinsamung»). Негативний момент «розлученості» виступає в «самотності» багато сильніше, ніж в «самоті».

З огляду на зазначене ми вважаємо за необхідне запропонувати законодавчо закріпити право на інтелектуальну свободу як невід'ємну частину права людини на індивідуальність. Ми пропонуємо сформулювати законодавче визначення права фізичної особи на інтелектуальну свободу таким чином: «Фізична особа має право на інтелектуальну свободу – право на розвиток свідомого ставлення до себе й до світу, на реалізацію творчої особистої ініціативи, на розумове зростання, в тому числі шляхом дискусії. Фізична особа є вільною від суджень, понять, почуттів та упереджень оточуючої думки, доки вона не заподіює шкоду іншим».

Список використаних джерел

1. Заїка Ю. Захист честі та гідності за законодавством країн континентальної Європи // Історико-правовий часопис. 2017. №2 (10). С. 70-75. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/13903/1/14%20zaika.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).

2. Колективний мозок чи самотність... // Matrix-divergent : веб-сайт. 2019. Дата розміщення: 18 Вересня, 2019. URL: <https://matrix-info.com/kolektyvnyj-mozok-chy-samotnist/> (дата звернення: 01.05.2023)

4. Луцишина О. Культура, епоха, гаджет // NV: електрон. версія журн. 2021. Дата розміщення: 22.01.2021. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/tehnologiji-karantin-yak-zminilosya-spilkuvannya-ta-stosunki-ostanni-novini-50137082.html> (дата звернення: 01.05.2023).

5. Міл Дж. Ст. Про свободу: Есе. Київ, 2001. 463 с.

6. Самохвалова Л. Про фейсбучні ристалища, здатність чути іншого та маніпуляції // Укрінформ. 2020. Дата розміщення: 11.09.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3097581-pro-fejsbucni-ristalisa-zdatnist-cuti-insogo-ta-manipulacii.html> (дата звернення: 01.05.2023).

ТИЩЕНКО Ю. В.,

*канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права ФМТП,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

ФОРМА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ДОГОВОРУ (КОНТРАКТУ) В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Зовнішньоекономічна діяльність України (далі – ЗЕД) грає величезну роль у стабільності та ефективності вітчизняної економіки. І хоча в умовах воєнного стану експортно-імпортні операції українських суб'єктів ЗЕД значно скоротилися, наявність ефективного та сприятливого правового регулювання здійснення ЗЕД повинно підтримати нашу економіку, яка опинилася в складних умовах.

Одним із факторів полегшення умов здійснення ЗЕД є формальні вимоги до контрактів між українськими суб'єктами та їх іноземними партнерами.

Як відомо, коли приватні відносини ускладненні іноземним елементом, для обрання правопорядку, за яким будуть регулюватися ці відносини, застосовуються або колізійні норми або уніфіковані міжнародно-правові.

Згідно із частиною третьою статті 31 Закону України «Про міжнародне приватне право» (далі – Закон України «Про МПрП»), зовнішньоекономічний договір, якщо хоча б однією стороною є громадянин України або юридична особа України, укладається у формі, передбаченій законом, незалежно від місця його укладання, якщо інше не встановлено міжнародним договором України [9].

Принагідно зауважимо, що категорія «громадянин України» в цитованій нормі Закону України «Про МПрП» не відповідає Господарському кодексу України, де відповідно до частини другої статті 55, суб'єктами господарювання є, окрім громадян України, також і іноземні громадяни та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [1].

Із цього вбачається вузький підхід Закону України «Про МПрП» щодо окреслення суб'єктів ЗЕД та виключення таких категорій осіб як іноземці та особи без громадянства, які за умови реєстрації в Україні як підприємців, також є суб'єктами ЗЕД України.

Отже, повертаючись до положень статті 31 Закону України «Про МПрП» щодо форми зовнішньоекономічного контракту, з'ясуємо, що форма такого договору повинна відповідати закону, якщо інше не встановлено міжнародним договором.

Відповідно до частини другої статті 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (далі – Закон України «Про ЗЕД»), зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом ЗЕД або його представником у простій письмовій або в електронній формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. У разі експорту послуг (крім транспортних) зовнішньоекономічний договір (контракт) може укладатися шляхом прийняття публічної пропозиції про угоду (оферти) або шляхом обміну електронними повідомленнями, або в інший спосіб, зокрема шляхом виставлення рахунка (інвойсу), у тому числі в електронному вигляді, за надані послуги [8].

Згідно до частини першої статті 207 Цивільного кодексу України, правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах (у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони, або надсилалися ними до інформаційно-телекомунікаційної системи, що використовується сторонами [13].

Як бачимо, Закон України «Про ЗЕД» виділяє дві форми договору – письмову та електронну. Натомість норма Цивільного кодексу України визначає електронну форму не як вид, а як спосіб укладання письмового правочину. З огляду на положення загального акту в сфері регулювання приватних відносин, пропонуємо внести відповідні зміни до статті 6 Закону України «Про ЗЕД», замінивши в першому реченні частини другої сполучник «або» на «в тому числі», прирівнявши електронний спосіб вчинення зовнішньоекономічного договору (контракту) до письмової форми правочину.

Укладання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) шляхом використання електронних засобів інформаційно-телекомунікаційних систем, без сумніву полегшують здійснення ЗЕД, що було підтверджено і періодом всесвітньої пандемії COVID-19, і сучасними воєнними діями на території України.

Зазначимо, що окрім Цивільного кодексу України можливість укладати правочини, в тому числі і у сфері ЗЕД, регулюються також Законом України «Про електронні документи та електронний

документообіг» [6], який встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів, Законом України «Про електронні довірчі послуги» [5], що визначає, зокрема, правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації, Законом України «Про електронну комерцію» [7], що встановлює порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем та визначає права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції тощо.

Але крім вітчизняного законодавства, відповідно до статті 31 Закону України «Про МПрП» форму зовнішньоекономічного договору (контракту) можуть визначати і міжнародні договори України.

Згідно із статтею 11 Конвенції ООН про міжнародну купівлю-продаж 1980 року (далі – Конвенція 1980 р.), яка чинна для України (як правонаступниці Української РСР) з 1989 року, не вимагається, щоб договір купівлі-продажу укладався чи підтверджувався в письмовій формі або підпорядковувся іншій вимозі щодо форми. Він може доводитися будь-якими засобами, включаючи свідчення [4].

Зауважимо, що стаття 12 Конвенції 1980 р. передбачає можливість країни-учасниці зробити заяву, в тому числі і щодо положень статті 11, щодо неписьмової, або будь якої іншої форми договору, що і було зроблено Україною [10]. Таким чином, хоча Конвенція 1980 р. містить максимально ліберальні положення щодо форми зовнішньоекономічного контракту купівлі-продажу, якщо хоча б одна із сторін має своє комерційне підприємство в Україні, такий договір повинен відповідати закону України.

Звертаючись до двосторонніх договорів, учасницею яких є Україна, знаходимо колізійні норми щодо форми правочинів. Так, наприклад, стаття 34 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, містить положення про те, що форма правової дії визначається законодавством тієї Договірної Сторони, яке визначає саму дію. Але достатнім є дотримання форми, передбаченої законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої дія провадиться [3]. Аналогічна норма міститься і в Договорі України і Республіки Молдова [2]. Відповідно, якщо зовнішньоекономічний контракт буде укладений на території Республіки Молдова і матеріальним правом буде обране право цієї країни, то згідно зі статтею 321 Цивільного кодексу Республіки Молдова, такий договір повинен бути укладений в письмовій формі. Причому цей кодекс передбачає укладання письмових угод і в електронній формі (стаття 318) [12].

Цікавим для євроінтеграційних прагнень України є положення частини другої статті 11 Регламенту (ЕС) № 593/2008 Європейського Парламенту і Ради «Про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань («Рим I»), де договір, укладений між особами, які в момент його укладання знаходяться в різних країнах, є дійсним за формою, якщо він відповідає умовам щодо форми, що передбачена правом, яке регулює його по суті відповідно до цього Регламенту, або праву країни, де в момент його укладання знаходиться будь яка із його сторін, або праву країни, де в цей момент мала своє звичне місце знаходження будь яка зі сторін [11].

З аналізу міжнародних договорів можна зробити висновок про те, що у разі наявності в міжнародних угодах, чинних для України, колізійних прив'язок, які б відсилали до матеріального права країни, яке б передбачало відмінну від письмової форму зовнішньоекономічного договору (контракту), то таке б положення іноземної матеріальної норми не могло б бути застосоване до відносин за участю суб'єкта ЗЕД України щодо форми, враховуючи дію позитивної концепції застереження про публічний порядок.

Підсумовуючи, слід зазначити, що форма зовнішньоекономічного договору (контракту), якщо хоча б однією стороною є фізична особа-підприємець України або юридична особа України, повинна бути письмовою, в тому числі укладеною шляхом використання електронних засобів інформаційно-телекомунікаційних систем, що відповідає сучасним умовам здійснення міжнародного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 43-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/436-15> (дата звернення: 04.06.2023).
2. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_604#o141 (дата звернення: 04.06.2023).
3. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#o179 (дата звернення: 04.06.2023).
4. Конвенція Організації Об'єднаних націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#o59 (дата звернення: 04.06.2023).

5. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 5.10.2017 р. № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 400.
6. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275
7. Про електронну комерцію: Закон України від 3.09.2015 р. № 675-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 45. Ст. 410.
8. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/959-12> (дата звернення: 04.06.2023).
9. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2709-15> (дата звернення: 04.06.2023).
10. Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 23.08.1989 р. № 7978-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/7978-11> (дата звернення: 04.06.2023).
11. Регламент (ЄС) № 593/2008 Європейського Парламенту і Ради «Про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань («Рим I») від 17.07.2008 року. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=05BBMAF5DB&abz=8ASVP> (дата звернення: 04.06.2023).
12. Цивільний кодекс Республіки Молдова від 6.06.2002 року № 1107-XV. URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30397878#pos=2658;-50 (дата звернення: 04.06.2023).
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 04.06.2023).

Наукове електронне видання

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ
ЕКОНОМІКИ: НОВІ ВИКЛИКИ
ТА МОЖЛИВОСТІ**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
КРУГЛОГО СТОЛУ**

(Київ, 8 червня 2023 року)

Видавець і виготовлювач
Державний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156
Тел. (044) 513 74 18
Електронна пошта knute@knute.edu.ua
243E-2023